

dövas**tidning**

SPECIALNUMMER:

**DT summerar
året som gått**

Händelserika 2020 bakom oss

2020 har minst sagt varit ett speciellt år. Givetvis på grund av covid-19. Ett år som varit präglad av stor osäkerhet. Virusnet är mer nyckfullt än vi trott. Över 8 000 personer har i skrivande stund mist livet i Sverige. Likadant är det i en rad andra länder där ett stort antal människor fallit offer. En tragedi som saknar motstycke i modern tid.

I den här pandemin har nya vanor – på gott och ont – också skapats. Vi sköter mycket av våra ärenden digitalt nu. Tekniken för videomöten blir allt bättre. Vi är många som tänker "Om den här pandemin kom innan internet fanns i de flesta hem, hur hade vi då klarat oss?". Särskilt vi döva. Vilken tur att vi enkelt kan kommunicera med omvärlden hemifrån.

Vi har också på kort tid bildat nya tecken som corona, pandemi och karantän. Vidare har Anders Tegnell fått ett persontecken som är synonymt med hans V-ringade tröja. När han fick reda på det i ett UR Teckenspråk-program, såg han ut att gilla det.

Det här är vårt specialnummer. Vi har tagit med ett urval av det bästa ur papperstidningen under året och som vi anser speglar 2020 på ett bra sätt. Sedan har vi också gjort två topp 10-listor: de tio mest lästa artiklarna på webben respektive de tio mest sedda DT PLAY (webb-tv)-klippen.

Som redaktör är det alltid roligt att se vad som väckt störst intresse hos er under ett enskilt år. Resultatet av topp 10 i år är återigen lite förvånande. Men samtidigt ganska väntat. Vi vet att goda berättelser på svenskt teckenspråk och nyheter som påverkar många, är de som engagerar mest hos er. Nästa år ska vi fortsätta att göra en så bra tidning som möjligt i både tryckt form och på webben. Vi ska lansera omgjorda dovastidning.se under 2021, något vi länge sett fram emot.

Vi vill önska er alla ett Gott Nytt År! Var rädda om er!

NICLAS MARTINSSON
REDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE

innehåll

Coronasidorna	3
Black Lives Matter	12
10 år som teckenspråkshuvudstad	14
Ont om litteratur på teckenspråk	16
Tema: Stockholms universitet	17
AI + teckenspråk = sant?	24
Sofie Strid, nyvigd präst	27
Pia fick drömjobbet	29
Florian om att våga vara obekvämt	31
Oväntat släktynd	34
Så kan du hitta döva släktingar	35
Per Eriksson har "grävt" i över 40 år	36
5 frågor med Jamila Ouahid	39
Riksteaterns Tyst Teater 50 år	40
Topp 10 på dovastidning.se	42

TIDSKRIFT FRÅN SVERIGES DÖVAS RIKSFÖRBUND

Miljömärkt trycksak
3041 0589

INTE FÅTT TIDNINGEN?

Kontakta
medlem@sdr.org

PRENUMERATION:

Pris: 300 kr/år. Vi utger fem nummer om året. Beställ prenumeration:
medlem@sdr.org

REDAKTION

Dövas Tidning
Rissneleden 138, 6 tr.
174 57 Sundbyberg
redaktionen@dovastidning.se

Redaktör och ansvarig utgivare:

Niclas Martinsson
073-833 30 60 (sms)
niclas.martinsson@dovastidning.se
Layout: Niclas Martinsson & Linda Stål
Korrektur: Helena Fremnell
Omslagsbild: Shutterstock
Form: Formligen.se

DT PÅ NÄTET:

Webbplats: dovastidning.se
Facebook: facebook.com/dovastidning
Twitter: @dovastidning

ANNONSER:

Kontakta
annons@dovastidning.se

Vid föreningsannonsering,
kontakta redaktionen.

Manusstopp:	Utgivning:
Nr 1: 7/2	27/2
Nr 2: 27/3	16/4
Nr 3: 22/5	11/6
Nr 4: 21/8	10/9
Nr 5: 30/10	19/11

Två av Jerzys barnbarn vinkar genom fönstret.

Att inte veta är det värsta för Jerzy, 81:

– När ska den här pandemin ta slut?

Jerzy Wlostowski, 81 år, tillhör riskgruppen för Covid-19 på grund av sin ålder och sviktande hälsa. Han berättar om livet i karantän där alla aktiviteter är inställda och hur ensamheten tär på honom.

Jerzy bor på ett seniorboende i Skärholmen där han har flera döva grannar. Tidigare brukade de umgås via gemensamma aktiviteter i allrummet. Efter coronautbrottet kom deras vardag att se ut på ett helt annat sätt än tidigare.

Solen skiner och innergården ekar tomt, inga utomhusmöbler har tagits fram. Cafeterian har stängt på både seniorboendet och trygghetsboendet bredvid. Bingokvällarna, den gemensamma matlagningen på fredagar och diverse föreläsningar är inställda.

Jerzy berättar:

– Livet i dag är helt annorlunda! Jag har stor respekt för karantänrekommendationerna, men att inte ha ett slutdatum är nog det värsta. Kommer jag någonsin att kunna få krama om mina barn och barnbarn samt leva ett normalt liv i mina äldre dagar? När? Jag har redan suttit i karantän i hela två månader och det är jobbigt nog, hur länge ska detta pågå?

Jerzy har fem barnbarn, tre genom sonen i Örebro och två genom dottern i Kungsängen som han inte har träffat på länge. Jerzy känner sig allt mer deprimerad över att inte få möta sina barn och barnbarn.

– Jag missade min egen dotters födelsedagsfest. Sist jag såg två av mina barnbarn var genom en glasad dörr då de kom på besök i påsk med fikabröd. Vi höll distansfika utomhus och känslan att inte få krama dem var jobbig men jag är ändå glad över att jag fick se en glimt av dem, berättar Jerzy.

Han brukar träffa sina döva polska vänner på en polsk cafeteria men har inte kunnat göra det då alla, precis som Jerzy, sitter i karantän.

– Om man har tur kan man vinka till grannarna när man hämtar posten men det är allt. Frustrationen bland oss som bor på seniorboendet märks och den heta diskussionen är just nu att caféet inte är öppet. Jag kan nu förstå att två månaders isolering påverkar en människa mycket mer än man tror, funderar Jerzy. Vanligtvis kommer en sjuksköterska hem till honom men under karantäntiden har besöksintervallet varit glesare. Det har till och med funnits tillfällen då de inte kommit alls på grund av sjukdom eller personalbrist.

– Jag har heller inte kunnat åka till sjukhuset och göra mina behandlingar, jag har istället fått alternativa behandlingar som jag själv tar hemma, till exempel vätskedränerande medicin, berättar Jerzy och fortsätter:

– Jag tas inte emot hos tandläkaren då jag tillhör riskgruppen. Sjukvården vill alltså inte ta emot mig om det inte är akut, jag förstår att de har fullt upp men det känns ändå oroligt att de inte kan behandla mig som de alltid gjort. Mina medicinska rutiner har förändrats och det kan inte vara bra, tänker jag.

Hans favoritrestauranger har lagts ned och han kan därför inte beställa hemkörning från dem. Istället har han varit tvungen att köpa färdiglagad mat från ICA. Han tycker att det är oerhört tråkigt med dåligt matutbud, utöver att sitta i karantän, då han älskar god mat.

DT frågar vad han gör för att få tiden att gå och försöka leva ett positivt liv.

– Jag kan, som tur är, hantera internet, vilket många av mina vänner inte kan. Där läser jag nyheter, Facebook eller andra sidor. Bäst av allt hittills har varit att dövföreningen (i Stockholm) numera erbjuder digitala föreläsningar i sitt slutna medlemsforum och att Tyst Teater visat en liveföreställning och att SVT erbjudit teckenspråkiga sändningar, avslutar Jerzy.

TEXT: MONA RIIS FOTO: PAULINA WLOSTOWSKI

Cecilia drabbad av viruset:

– Det var ett helvete

I början kände sig Cecilia Önnstad Uhlander lite varm. Sedan förvandlades hennes liv på bara en natt till ett helvete som hon uttryckte det. För DT berättar hon om virusförloppet och bemötandet i vården.

– Jag hoppas för allas skull att det här är första och sista gången vi behöver genomlida det här, säger hon.

Dag 1. Cecilia Önnstad Uhlander åkte kollektivt som vanligt till jobbet. Färre resenärer var ombord än brukligt. Hon märkte att hon började känna sig trött och lite varm. Höll hon på att bli sjuk?

Dag 2. Hon sjukanmälde sig. På natten hade hon feberfrossa och fruktansvärd huvudvärk. Det var ingen vanlig migrän.

– Det kändes som om nålar stacks in i huvudet. Jag blev illamående, berättar hon, och började också få ont i kroppen och förlorade lukt- och smaksinnet.

Dag 4. Hon hade svårt att andas och fick ångest. Det kändes obehagligt. Hon ringde 1177 och blev hänvisad till coronalinjen.

– 1177 sa att jag möjligtvis kunde ha corona då symptomen var typiska för viruset, säger Cecilia som bad om snabbverkande luftvägsvidgande medicin då hon har kronisk astma. Hon blev hänvisad till vårdcentralen nära sitt hem. Men den skulle stänga snart så hon blev tillsagd att åka till närakuten vid Danderyds sjukhus istället. Hon täckte munnen och näsan med en halsduk när hon åkte taxi dit. Väl framme såg hon att några tält var uppsatta vid entrén. En vakt stoppade henne och frågade vad hennes ärende var innan hon kunde bli insläppt i ett av tälten. Efter lite väntetid i kylan sade vakten att det var hennes tur. I behandlingsrummet lade hon märke till att både läkaren och sjuksköterskan hade full

Cecilia kunde slutligen njuta av vårpromenaden efter två veckors karantän.

skyddsutrustning. En surrealistisk upplevelse, det var som på film. Cecilia skrev med sin mobil för att kommunicera med behandlarna. Sjuksköterskan var mer varsam med att röra mobilen, medan läkaren vågade skriva med den. Cecilia ringde också sin mamma som fungerade som tolk medan undersökningen gjordes och blodproverna togs. Läkaren kunde konstatera att Cecilia hade en kraftig virusinfektion i kroppen. Eftersom hon inte skulle läggas in på sjukhus, fick hon inte coronatesta sig. Inlagda patienter och sjukhuspersonal prioriterades för coronatest.

– Läkaren sa dock att det var tydligt att jag hade corona, säger Cecilia som fick samma besked av 1177:s coronalinje två gånger.

Hon fick kortison utskrivet, vilket i kombination med vila hjälpte. Bemötandet av närakuten och 1177 var gott, upplevde hon.

Dag 16. Nu mår hon betydligt bättre. Hon kan äntligen ta en promenad och njuta av vårsolen, men är ytterst noggrann med att hålla avstånd till andra och tvätta händerna.

– Jag vill tacka alla som visat omtanke och ringt eller messat mig, frågat hur jag mårde och erbjudit sig att hjälpa till med att handla mat! säger hon som inte vet hur hon blev smittad mer än att några av hennes kollegor också blev drabbade av coronaviruset.

TEXT: NICLAS MARTINSSON FOTO: PRIVAT

Äldre tecknar genom fönstret

● Den 1 april infördes besöksförbud på landets äldreboenden. DT tog kontakt med två vårdboenden med teckenspråksinriktning. På Lindängelund i Malmö har nya surfplattor köpts in för att äldre ska kunna videochatta med anhöriga. Alla boende, såväl döva som hörande, kan också prata med anhöriga och vänner genom fönstret då hela boendet ligger på markplan.

“Hyresgästerna på Åkerhus (i Göteborg) använder sig av Facetime eller Skype i kontakt med sina anhöriga. Det har varit några anhöriga som kommit förbi och pratat genom fönstret. Detta gäller såväl döva som hörande på vårt äldreboende”, berättar Birgitta Elm, enhetschef.

Färre och inställda tolkuppdrag ute på fältet – ökad distanstolkning

● Tolkcentralen i Region Stockholm uppger att sedan mars har många tolkuppdrag avbokats och att det inte kommer in så många nya beställningar. “Tolkcentralen har inte svårt att tillsätta tolk. Våra tolkbolag har en fantastisk servicé”, säger Marianne Risberg, verksamhetschef. All tolkning inom hälso- och sjukvård utförs på distans för samtliga tolkanvändare med undantag för personer med dövblindhet efter direktiv från regionen. Detta i ett led att minska smittospridningen. Tolkbolaget och vårdgivaren har dialog inför varje tolkuppdrag hur distanstolkningen ska lösas. DT frågar Karolina Glifford som är ordförande för Talför (Tolkcentralernas arbets-

ledarförening) hur det ser ut på landets tolkcentraler. Hon svarar att hon inte kan uttala sig för andra tolkcentraler utom sin egen tolkcentral i Region Jönköping som hon är enhetschef för. Hos hennes tolkcentral är det också färre tolkuppdrag. Förbeställd distanstolkning kan också lösas för att minska smittospridningen. Bildtelefoni.net, en tjänst där teckenspråkstolkar förmedlar telefonsamtal, ser en kraftig ökning av samtalsvolymen. Den ökade med drygt 20 procent under mars månad jämfört med samma tid förra året. Enstaka dagar var det högre än 20 procent, framförallt i mitten av mars månad då mycket skedde i samhället, uppger kundtjänsten.

SVT tolkar från morgon till kväll

Teckenspråkstolkarna på SVT har fått jobba från tidiga mornar till sena kvällar med att tolka direktsända nyhetsprogram om coronaviruset. Historiskt har SVT aldrig tolkat så mycket som de nu gör, något som möjliggjorts tack vare satsningen på tolkade nyhetsprogram vid årsskiftet 2018/19.

Nyhetsredaktionen på SVT har extraordinärt läge på grund av coronavirusets framfart. Teckenspråkstolkarna vid SVT har därför fått rycka in och tolka en rad direktsända nyhetsprogram och frågeprogram om coronautbrottet. SVT började teckenspråkstolka Rapport klockan 18, Kulturnyheter 18.15 och Sportnytt 18.27 varje vardag för mer än ett år sedan. Då anställdes fem tolkar. Satsningen kom till efter att SVT fått kritik för sin senfärdighet i samband med terrordådet på Drottninggatan i Stockholm

i december 2017. Tanken är inte bara att tolkarna ska tolka nyhetsprogram klockan 18-18.30 varje vardag utan också kunna rycka in och tolka extrasändningar. Beredskapstiden har sänkts från 2 timmar till högst 30 minuter dagtid på vardagar, och från 4 timmar till max 2 timmar på kvällar och helgdagar.

Nu är coronautbrottet här. Kan man säga att satsningen på tolkade nyheter kom i rätt tid, vid årsskiftet 2018/2019?

– Ja, det kan man absolut säga, säger Anna Flemming, chef för SVT programtextning, syntolkning och teckenspråkstolkning.

Tolkarna har en egen studio i vilken de gör allting själva. Varje gång ett tolkat program sänds, jobbar två tolkar i studion. Den ena står framför kameran. Den andra, som står i bakgrunden, sköter tekniken. Hen ser till att tolkkollegan dyker upp i rutan respektive försvinner i rätt ögonblick.

Fortsättning på nästa sida

Nytt: livesända gudstjänster

● Svenska kyrkan tar till nya grepp. Stifteten, där teckenspråkiga medarbetare jobbar, turas om att utge inspelade andakter på svenskt teckenspråk på Facebook varje vecka. Vidare skulle Lunds stift livesända sin gudstjänst på teckenspråk för första gången. De gjorde det på annandag påsk i Lunds domkyrka, berättar Beata Sandell, präst för DT. Prästen Johan S Wissner uppger att hans stift Västerås har erbjudit sig att hjälpa till med att handla mat och medicin till äldre, riskgrupper och personer i karantän. Det gäller såväl döva som hörande.

Frikyrkan Immanuelskyrkan i Örebro livesänder sin gudstjänst med tolk på söndagar.

Frivilliga hjälper riskgrupper

● Stockholms Dövas Förening (SDF) har skapat ett nätverk av frivilliga som hjälper till med att handla mat och medicin, eller med andra ärenden, för äldre, riskgrupper och personer som sitter i karantän. Henrik Sundqvist, kanslichef för SDF, berättar att föreningen har fått 22 intresseanmälningar. Frivilliga bor utspridda i Storstockholm. "Det gläder oss som förening att vi genom dem har möjlighet att bistå med stöd och hjälp", säger Henrik Sundqvist. Hittills har det varit ett par uppdrag. Återkommande uppdrag kan också bli aktuella. Föreningens kansli erbjuder även telefontider för personer som vill ställa frågor eller bara prata.

Dövas dag i annan skepnad

● Dövas Förening i Örebro arrangerar årets Dövas dag den 18-20 september. Arrangören meddelade i mars att upplägget kommer att göras om i grunden. Aktiviteterna, lokalerna och banketten har avbokats. Istället planeras ett digitalt Dövas dag för alla, där några kan vara på plats, och andra följer evenemanget digitalt.

Det är ett helt nytt sätt att fira Dövas dag på. Aldrig i historien har arrangemanget skett på distans. Men upplägget kan dock komma att ändras beroende på Folkhälsomyndighetens riktlinjer.

Alla som redan köpt biljetter ska få sina pengar tillbaka, meddelade dövföreningen.

– Studiotekniken i sig är enkel men har inte varit helt lätt att bygga upp. Vi har haft en del tekniska problem, säger Anna Flemming.

Exempel på tekniska missar är att ljud saknats, att fel bild kommit med i rutan och att tolkarna inte kunnat sända alls.

Nu i den här pandemin är både tolkarna och tekniken på plats. Men SVT började inte tolka enstaka presskonferenser om coronabrottet omedelbart. För det fick SVT kritik av SDR som skickade ett öppet brev i början av mars.

Hur såg ni på kritiken från SDR?

– Jag förstår kritiken och håller med om att SVT borde ha gjort bättre. Redan innan brevet tolkade vi extrasändningar om corona men bara på SVT Play och de var svåra att hitta. Det var också ett nyhetsläge som sakta blev värre och värre, det var svårt att peka på att just en specifik sändning skulle tolkas. Sedan början av mars har vi nu arbetat mycket med att förbättra våra riktlinjer och rutiner för nyhetslägen, säger Anna Flemming.

En kort tid efter det öppna brevet började SVT tolka SVT Nyheter direkt både dagtid och kvällar och Coronaspecialprogrammet "Svar på dina frågor" som sändes varje vardagskväll i två veckor. Detta som komplement till nyhetsprogrammen klockan 18.00-18.30 på vardagar och Agenda och Sportspegeln varje söndag.

Extra tolkresurser har fått sättas in på SVT i Stockholm och Göteborg som nu också har en tolkstudio. Anna Flemming säger:

– Våra tolkar jobbar från tidiga mornar till sena kvällar.

SVT har aldrig tidigare tolkat så mycket som nu. Annorlunda mot tidigare är också att SVT Nyheter direkt alltid visas med tolk på både SVT Play och traditionell tv.

Det vill säga: den tolkade sändningen visas inte separat som brukligt utan tolken är integrerad i den "vanliga" sändningen.

– Vi har fått positiva reaktioner från publiken, och även av hörande tittare som tycker att det är bra med tolk i rutan och att tillgänglighet är viktigt, säger Anna Zettersten, avdelningschef för SVT Språk & Tillgänglighet. Hon och Anna Flemming är dock medvetna om att döva och hörselskadade tittare har olika åsikter. En del tycker att tolkrutan är för liten, andra uppskattar att inte behöva klicka på den tolkade versionen som finns separat på SVT

Play och i vissa fall på SVT24 utan de kan se samma sändning som alla andra.

– Vi vet att tolkrutan kan upplevas som liten i mobilen, vi har försökt att göra den så stor som möjligt. Jämfört med andra länder är tolkrutan större hos oss, säger Anna Zettersten.

Äldre döva är utsatta i den här coronakrisen då de uppmanas till social distansering och inte alltid har tillgång till SVT Play eller smart-tv. Hur ska de kunna veta när tolkade nyheter sänds på traditionell tv utöver Nyhetstecken?

– Många extrasändningar till exempel från regeringen får vi besked om bara en kort stund innan så det är ett problem för alla tittare, både hörande och döva, att få veta i förväg. Sedan en tid tillbaka har SVT Nyheter direkt sändt Folkhälsomyndighetens presskonferens alla vardagar klockan 14:00 i SVT2. Den fortsätter troligen sändas ett tag till, så det är ett tips att titta då. Alla sändningar finns också kvar på SVT Play för den som har tillgång till en dator eller smartmobil, säger Anna Flemming.

När coronabrottet lagt sig, hur tänker ni utveckla nyhetstolkningen?

– Det är inte vi som ytterst bestämmer, det är SVTs programledning*. Vi hade tänkt göra en utvärdering av nyhetstolkningen den här våren, men nu ställer coronaviruset till det. Utvärderingen får ske senare, säger Anna Zettersten.

Vilka kriterier har ni för när ni ska rycka in med kort varsel och tolka extrainsatta nyhetsprogram?

– Det är när nyhetsredaktionen meddelar att nu har de höjt beredskapsläge och kallar in folk för att kunna sända extrainsatta program. Exempel på sådana händelser är terrordådet på Drottninggatan (december 2017) och skogsbränderna i Sverige (sommaren 2018). Det handlar om nationella riksintressen, säger Anna Zettersten.

TEXT: NICLAS MARTINSSON FOTO: SVT

**programledningen styrs i sin tur av villkoren i sändningstillståndet. Exempelvis ska SVT teckenspråkstolka minst 4,5 procent av sändningstiden i år. Den ska öka till 5 procent nästa år och 5,5 procent 2022.*

Inställda arrangemang överallt

● Under mars månad har en rad arrangemang blivit inställda i hela Sverige. Det har skett både före och efter regeringens beslut att förbjuda folksamlingar på mer än 50 personer. Exempelvis har flera dövföreningar fått skjuta upp sina årsmöten. En av dem är Lundabygdens Dövas Förening som DT besökt. Läs mer på sid. 15.

Riksteaterns Tyst Teaters 50-årsjubileum har också blivit uppskjutet från den 25 april till den 20-21 november. Turnén för Buhu och stank, en ny föreställning, är inställd. Men pjäsen ska ändå sättas upp digitalt.

Svenska Dövidrottsförbundet har också fått ställa in flera SM, t.ex. badminton och bowling.

Brister i samhällsinformationen

● SDR skickade ett öppet brev till regeringen, SVT och ansvariga myndigheter i början av mars. Förbundet kritiserade deras insatser på svenskt teckenspråk för att nå döva medborgare/tittare. Efter det var en rad pressträffar och tv-sändningar teckenspråkstolkade. SDR uppger att de ska följa upp deras insatser och se vilka rutiner de har för kommande samhällskriser. SDR ska även följa upp ökad distanstolkning, t.ex. inom hälso- och sjukvård. Här slås vikten av säker vård. Språkrådet ska kartlägga coronarelaterad samhällsinformation på nationella minoritetsspråk och svenskt teckenspråk. Tomas Hedberg vid Språkrådet säger att brister identifierats.

Följ coronautvecklingen här

● Här kan du följa händelseutvecklingen för coronabrottet på svenskt teckenspråk:

- Folkhälsomyndighetens teckenspråkstolkade pressträffar måndag-fredag.
- Regeringskansliet teckenspråkstolkar en del av sina pressträffar
- Krisinformation.se
- SVT Nyhetstecken
- SVT:s teckenspråkstolkade program som Nyheter direkt, Rapport och Agenda
- Facebook-gruppen "Corona på teckenspråk" där virusets effekter diskuteras

Länkarna finns på dovastidning.se

Tamara vårdar coronapatienter

Tamara Hoyos är mitt i pandemin. Som sjuksköterska arbetar hon på ett av Madrids sjukhus. För DT berättar hon om hur det är att ta hand om en ständig tillströmning av nya coronapatienter i ett hårt drabbat Spanien som stängt ner.

Normalt arbetar Tamara Hoyos på internmedicinavdelningen vid ett av Madrids stora allmänna sjukhus. I mitten av mars blev inget sig likt för henne. När hon skulle börja sitt eftermiddagsspass, fick hon reda på att hennes enhet hade ställts om för att kunna ta emot coronapatienter.

– Det var en snabb omställning. I början var det knapphändig information. Som döv hängde jag inte med i vad som sades fullt ut. Det viktigaste budskapet kom dock fram; basala hygienrutiner och ordentlig skyddsutrustning var A och O, säger Tamara Hoyos.

Med tiden kände hon sig allt säkrare och visste vad som gällde. Kollegorna stöttade och informerade varandra.

Bristen på skyddsutrustning var stor den första tiden, precis som i Sverige och i flertalet länder. Läget blev bättre när Kina levererade större partier till Spanien.

– Det var en stor lättnad. En del utrustning kunde dessutom tvättas och återanvändas.

Tamara Hoyos kommer ihåg hur häpen hon blev när hon såg hur unga flera av de inlagda patienterna var, inte bara äldre som politikerna först förmedlade i media. I Spanien hör Madrid-provinsen till de hårdast drabbade regionerna. Tillströmningen av nya patienter tar aldrig slut.

På Tamara Hoyos avdelning finns 20 vårdplatser under ständig tillsyn av två sjuksköterskor. Om en patients tillstånd förvärras, kan hen bli förflyttad till intensivvårdsavdelningen, dock inte alltid om hen är över 80 år gammal. Läkare tvingas prioritera vem som ska överleva om intensivvårdsplatserna inte räcker till.

– Det är fruktansvärt att låta äldre patienter dö, säger hon.

Hon är utbildad och van vid att handskas med döda personer,

men aldrig har hon fått vara med om så många avlidna patienter på kort tid.

– Det är smärtsamt.

Hon säger att gränsen mellan liv och död är härfin. Corona är som ett lotteri. De flesta överlever.

Hur ingjuter du hopp i patienterna?

– Genom att vara positiv, stöttande och ha dialog. Jag frågar hur de mår och hur det känns med t.ex. andningsutrustningen och om de behöver mer syre.

Hon berättar att normalt betalar patienter för att se betaltv på sjukhuset. Men i coronatider har avgiften tagits bort på personalens initiativ. Ipad har också köpts in.

– Det är ett lyft för patienterna att kunna se tv kostnadsfritt och videochatta med anhöriga.

Hon kan höra lite med hjälp av sin hörapparat, prata och läsa på läpparna.

– Då måste kollegorna ta av sig munskydden förstås. Vi försöker anpassa oss så att vi har avstånd till varandra när de tar av sig munskydden.

Hemma bor hon hos sina föräldrar som också är döva. Hon säger att det är tungt att komma hem och hålla avstånd till dem.

– Jag duschar så fort jag kommer hem och rengör mina skor och jacka.

En dag kunde hon dock krama sina föräldrar. Det var när hon hade fått reda på att hennes corona-provsvar var negativt.

– Det var fint att kunna krama föräldrarna.

Nu har Spanien lättat på sina restriktioner. Regionerna befinner sig i olika faser. I Madrid-provinsen får folk vid den här pressläggningen motionera vissa tider på dygnet.

Det märks hos Tamaras avdelning att läget blivit bättre. Patienterna är färre till antalet.

– Folk måste dock fortsätta respektera reglerna, bland annat för karantän, och tänka på att visa hänsyn för varandra, säger hon och betonar att vi inte får slappna av för tidigt.

TEXT: NICLAS MARTINSSON FOTO: PRIVAT

Hilvan Jabar.

Kristijan Keric.

Nikolaj Olvhøj Kirkegaard.

Studenter som inte får uppleva traditionellt studentfirande

Studenten stundar. Då fylls vanligtvis gatorna av studentflak med förväntansfulla studenter på väg mot vuxenlivet. I år kommer avgångseleverna från Riksgymnasiet för döva inte att få uppleva detta på grund av coronapandemin. DT har träffat tre av dem: Nikolaj Olvhøj Kirkegaard, Kristijan Keric och Hilvan Jabar.

Hilvan som studerar estetiska programmet på Rudbecks-gymnasiet berättar att hon, som länge förberett sig inför studentdagen, besviken konstaterar att firandet kommer att bli helt annorlunda än vad hon föreställt sig. Skolan strävar efter att erbjuda ett klassvist studentfirande utspritt på olika dagar.

Nikolaj och Kristijan studerar bygg- och anläggnings-programmet på Tullängsgymnasiet. När beslutet om distansundervisning kom var de ute på praktik i fyra veckor. Skolan löste det hela genom att de fick fortsätta gå till sin praktikplats och utföra praktiska ämnen där samt studera kvarvarande kärnämnen på distans. Vid behov erbjuds samtal med lärarna.

– Man kan göra uppgifterna när man vill under dygnet och skicka in dem innan deadline till lärarna via kommunens lärplattform, berättar Nikolaj.

På frågan om de tror att distansarbetet kan påverka deras betyg svarade Nikolaj att han tror det eftersom mycket handlar om motivation och självdisciplin.

– Det blir inte samma driv att prestera på distans mot vad det är när man dagligen fysiskt är på plats, menar Nikolaj.

Kristijan och Hilvan tror däremot inte att det påverkar deras betyg då de tycker att det har fungerat bra hittills och de tror att lärarna gör sitt bästa för att bedöma på rätt sätt.

Alla tre respekterar beslutet men känner ändå en stor besvikelse. Det påverkar inte bara studentdagen utan även tiden före där bl.a. studentbalen, festandet och skolresan ställts in. Avsked av

skolkamrater från andra klasser kan inte heller bli av.

– Jag kommer nog inte att fira studenten med utspring. Det känns onödigt att resa från Göteborg till Örebro bara för att springa ut när mina anhöriga ändå inte får delta. Poängen med studenten är ändå redan förlorad, suckar Hilvan.

– Gymnasieeleverna borde ha fått fortsätta sina studier fysiskt på skolorna, säger Kristijan.

Han menar att de som hör till riskgrupperna kan stanna hemma och att gymnasieeleverna är vuxna nog att respektera Folkhälsomyndighetens föreskrifter.

Gymnasieläraren Ivan Cosic och rektorn Jörel Bergström berättar att innan de införde distansundervisning fanns det en viss oro över att undervisningens kvalitet skulle bli lidande.

Ivan berättar:

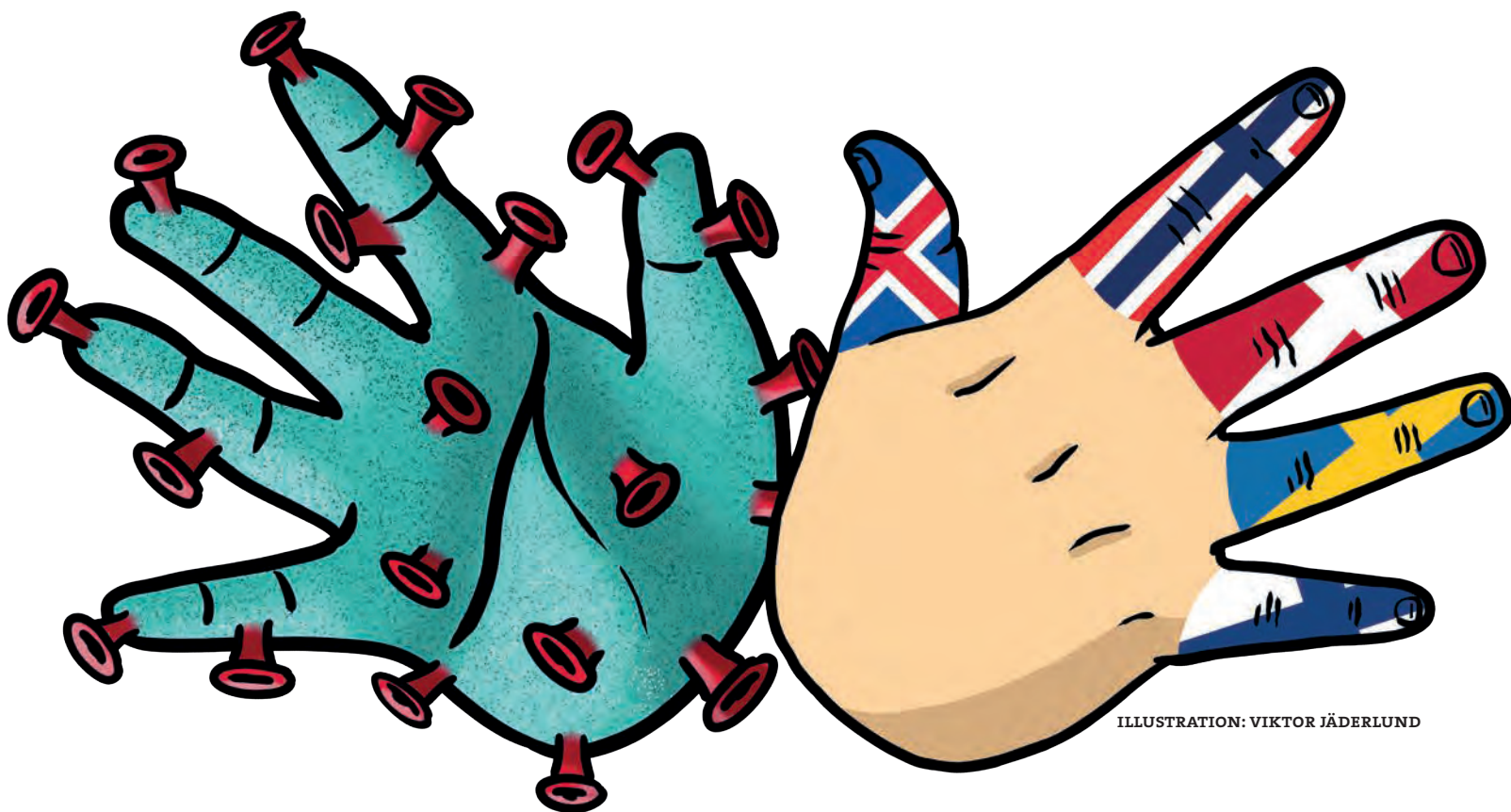
– I själva verket har det fungerat bra. Vi är vana vid att använda videosamtal och vi lärare har under en tid arbetat med ”en-till-en”; att varje elev respektive lärare ska ha en egen dator. Via en plattform läggs lektionsmaterial, uppgifter och kontaktuppgifter in. När distansundervisningen blev ett faktum kunde vi sömlöst övergå till den undervisningen utan några större problem.

Ivan Cosic får medhåll från Jörel Bergström när han berättar:

– Grunden för en bra bedömning är att man som lärare får in tillräckligt mycket underlag. I och med att vi har en lärplattform kan vi på ett bra sätt få en överblick över det eleverna gjort och ha en likvärdig bedömning. Lyckligtvis har vi duktiga lärare med stor erfarenhet. Erfarenheten gör att vi känner oss säkra på att betygsätta på ett rättvist och korrekt sätt.

På det stora hela har det varit positivt, säger Ivan Cosic, men tillägger att eleverna saknar den fysiska interaktionen vid exempelvis raster. Om det vittnar Nikolaj och Kristijan: klassrumsklimatet är inte vad det brukar vara. Numera pratar de bara med sina klasskompisar via webben kanske en gång per vecka.

TEXT & FOTO: MONA RIIS

Corona så in i Norden

Gemensam historia. Gemensam kultur. Gemensam språkfamilj*. En samhörighet som stått stark i Norden sedan vikingatiden. Längre har vi haft utbyte av varor och tjänster och enkelt kunnat resa över gränserna till våra kärestor, släktingar, arbetsplatser eller bara för nöjes skull. I våras slog pandemin till med full kraft och fortsätter att prägla hela världen. Samarbetet i Norden har fått sig en mindre törn, särskilt gentemot Sverige. Svenskar har inte setts med blida ögon överallt och är inte alltid välkomna att besöka grannländerna utan karantäntvång. DT har träffat nordbor som berättar om hur deras liv ställts på ända. Läs mer ➡

**Danska, norska och svenska tillhör samma språkfamilj. Isländska är ett fornnordiskt språk och har många likheter med de skandinaviska språken. I Finland är finlandssvenska ett av landets två nationalspråk. Finskan är det andra.*

Paret kunde bara resa åt ena hållet

Danmark stängde ner i mitten av mars. Öresundsbron, vanligtvis livligt trafikerad, stod nästan öde. I samma veva började svensken Fredrik Örlegård och dansken Camilla Abelgren Michaelsen träffas.

– Vi hade tur i oturen, berättar Fredrik.

Medan Danmark höll stängt, kunde landets invånare resa till grannlandet Sverige som fortsatt var öppet. En av dem var Camilla som i hemlighet åkte till Malmö varannan helg för att träffa sin pojkvän. Hon ville slippa kommentarer som ”Galet av dig att åka till Sverige” och karantän då rådet inledningsvis var att självisolera sig om man varit i ett land med många smittade.

– Jag kände mig faktiskt tryggare i Malmö än Köpenhamn (som då var hårdare drabbat av corona än Skåne), säger Camilla.

Den 25 maj infördes en lättnad. De som har en dansk partner får resa till Danmark, kravet är att de varit tillsammans i minst ett halvår. Fastän Camilla och Fredrik bara varit ihop i drygt två månader, bestämde sig Fredrik för att åka till Köpenhamn och överraska sin flickvän där. Han fick fylla i ett särskilt formulär och lämna över det till gränskontrollen på Kastrups flygplats.

Nu kunde paret resa åt båda hållen. I september flyttade Fredrik till sin Camilla i Köpenhamn. Nu pendlar han till sin arbetsplats i Malmö. Han bevittnar två skilda världar dagligen. På Sverige-sidan råder inget masktvång, i Danmark är munskydd obligatoriskt i kollektivtrafiken.

Danmarks och Sveriges syn både på Corona och flyktingpolitik kolliderar ibland. Camilla säger att medan media stundtals målar upp en negativ bild av Sverige som ansvarslöst angående corona, är de flesta danskar vänligt inställda till grannlandet. Både hon och Fredrik är övertygade om att när coronaviruset ebbat ut, kommer Öresundsregionen att återgå till det normala. De hundraåriga banden mellan Danmark och Skåne är för starka att rubbas.

– Vi har tur som bor i ”rätt land”, säger Fredrik och Camilla nickar instämmande.

Danmark har generellt haft mindre strikta restriktioner mot Sverige än de övriga nordiska länderna har haft.

TEXT: NICLAS MARTINSSON FOTO: PRIVAT

Camilla vill inte chansa i onödan

Sommar på Island? Nej, inte i år för Camilla Björnsdóttir Degsell och hennes familj.

Strax före avresan blev ena barnet förkyldt. Dessutom krävde Island att alla som landade på ön måste välja mellan två alternativ: 14 dagars karantän eller dubbelt coronatest, först på flygplatsen och sedan i landets primärvård några dagar senare. Mellan de två provtillfällena måste man hålla sig isolerad i hemmet. Ett dubbeltest är inte billigt heller, om man ska betala för var och en.

– Tänk om någon av oss vid ankomst fick positivt provresultat, ena barnet var ju förkyldt. Vi ville helt enkelt inte ta den risken. Så vi bestämde oss för att ställa in resan, säger Camilla som har sina föräldrar och ett av två syskon på Island. Själv är hon född i Sverige av isländska föräldrar som bott i Stockholm en period och sedan flyttat tillbaka till hemlandet.

– Det kändes trist att inte resa dit i augusti. Samtidigt var det skönt att slippa åka dit eftersom några ändå inte ville träffa mig av rädsla för smitta. Det hade inte varit roligt annars.

Lyckligtvis hann hon besöka sin familj i februari i år, månaden före det stora coronautbrottet. Dessutom kom hennes 86-åriga farmor till Stockholm i somras. Hon bodde hos sin dotter (Camillas faster) och höll sig mest hemma.

Camillas mamma vill gärna komma till Stockholm för att fira jul.

– Men mamma vill först avvakta och se hur situationen ser ut här.

Camilla, hennes man Pontus och deras två barn planerar att resa till Island nästa sommar istället. Men bara om inresekravet lättas. Den resa som blivit inställd i augusti i år kan kostnadsfritt ombokas till nästa år.

Islands syn på Sveriges coronastrategi är negativ, har Camilla märkt.

– Islänningar tycker att särskilt Stockholm är galet som haft en omfattande smittspridning. Några på Island undrar oroligt hur vi mår, berättar hon som hela tiden understrukt att hennes familj mår bra och följer de rekommendationer som finns.

– Vi får lära oss att leva med viruset, det kommer att finnas kvar ett tag, och tänka positivt.

TEXT & FOTO: NICLAS MARTINSSON

Stina hann ta farväl av sin mor

Finlandssvensken Christina "Stina" M Karv, bosatt i Stockholm, hade verklig tur. Hon fick reda på att hennes cancersjuka mamma, inskriven på ett serviceboende i Nykarleby i västra Finland, blev allt sämre. I samma veva uppdaterades coronanyheterna titt som tätt. Men inget om att Finland skulle stänga för svenskar. Stina flög till Vasa så fort hon kunde. Söndagen den 8 mars var hon framme.

– Mamma sa "Kom och krama mig" när vi sågs den söndagen.

Onsdagen den 11 mars gick Stinas mamma bort. Kort därpå utlyste Finland undantagstillstånd och stängde sina gränser.

Stina hade tänkt åka till Sverige för att sedan återvända till Finland med sin man och deras son. Planen var att tillsammans delta i begravningen den 20 mars. Istället fick hon stanna kvar i Finland och bo hos sin syster. Runt 120 personer var inbjudna till begravningen i Stinas barndomsby Pensala. Smörgåstårter beställdes. En dödsannons sattes in i lokaltidningen. Svenska teckenspråkstolkar från Umeå skulle beställas. Sedan kom restriktionen om högst 10 personer i kyrkan och gränsstängningen. Planeringen gjordes om i grunden.

– Jag hade istället finlandssvenska tolkar. Tur att jag kan finlandssvenskt teckenspråk. Dock ledsamt att maken och sonen inte kunde komma. Begravningen var väldigt fin. Rörande var att några bilar stod parkerade utanför gravgården för att visa sitt deltagande i sorgen.

Stina kunde inte flyga hem till Stockholm. Istället tog hon färjan till Umeå från Vasa och sedan tåget sista biten. Sedan mars 2020 har hon inte besökt Finland.

– Trots att jag är född i Finland, har rötter där och pendlat dit i 46 år, känner jag mig inte välkommen där.

Hon har svenskt medborgarskap. Tidigare fick hon inte ha dubbelt medborgarskap, nu är det tillåtet. Hon har nyligen ansökt om finskt medborgarskap. Främsta skälet är för att med kort varsel kunna vara nära sin far i Nykarleby men också för att besöka mors grav som en del av sorgeprocessen. Just nu vill hon inte gärna resa till Finland så länge karantänkravet kvarstår även för inresta finska medborgare.

TEXT & FOTO: NICLAS MARTINSSON

Skämt som blev verklighet

Jenny Karlsson i Malmö som undervisar online och har ett förhållande med en norsk man i Oslo kan sägas vara en expert på detta med distans. På gott och ont.

Jenny som varit tillsammans med Paal Richard Peterson sedan 2018 berättar att de redan vid pandemins början började skämta med varandra om att gränserna kanske skulle stängas. Det var något otänkbart för dem båda. Men det blev så. Efter 75 år stängdes verkligen gränserna mellan Norge och Sverige (för 75 år sedan var det andra världskriget som orsakade stängningen).

I början var det för två veckor, sedan förlängdes det med ytterligare två veckor, och så vidare. April månad blev riktigt jobbigt för både Jenny och Paal, och ovissheten var och är det absolut värsta i den här situationen.

Jenny berättar att de bestämde sig för att helt enkelt se vad som skulle hända och att försöka göra det bästa av situationen. De läste samma böcker och diskuterade dem, och såg på samma filmer samtidigt för att få filmkvällar på distans. Tack vare tekniken kunde de ha samtal, och samtal hade de – massor och långa. På något märkligt vis fördjupades deras förhållande genom att de lärde känna andra sidor hos varandra.

Efter fyra och en halv månad blev det äntligen möjligt för Jenny att komma till Oslo, och då körde hon direkt. Med ett dokument från norska UD som bevisade att hon hade ett förhållande med Paal skulle hon kunna vara med honom, med restriktioner. I Oslo får Jenny inte vara i andra lokaler än i pojkvännens hem, och i övrigt bara gå utomhus. Direkt bilade hon upp till Oslo och Paals arbete, där hon väntade utanför. När de träffades var känslan – obeskrivlig. Jenny kan inte med tecken förklara hur det var att äntligen få se Paal igen och att få hålla om honom.

Jenny funderar kring pandemin och vad den har gjort med oss: vår syn på världen och våra relationer, och vad vi börjar värdesätta mer.

– Det är som om Covid-19 tar mänskligheten i örat för att vi ska förstå vad som är viktigt, säger hon.

TEXT: JENNY SCHÖLT FOTO: PRIVAT

Deejo Osman och Rebecca Drammeh om att vara:

Svart, kvinna och döv

Black Lives Matter-rörelsen har funnits sedan juli 2013, men växte sig större och uppmärksammades mer i början av juni, efter att ännu en svart person mördades i USA på grund av polisbrutalitet, en händelse som fångades på film.

DT:s Martina Kvist har mött Deejo Osman och Rebecca Drammeh som kommer från helt olika bakgrunder men som intervjuas av exakt samma anledning. De delar med sig av sina tankar som svart, kvinna och döv.

Black Lives Matter, förkortning BLM, är en afro-amerikansk människorättsrörelse som grundades i juli 2013 av tre svarta kvinnor vid namn Patrisse Cullors, Alicia Garza och Opal Tometi, som reaktion på frikännandet av den vakt som dödade den 17-årige afroamerikanske pojken Trayvon Martin året innan. Rörelsens syfte är att belysa polisvåld och rasism mot svarta genom bl.a. demonstrationer och aktivism. Gruppen stärktes ännu mer internationellt efter att en video från början av juni, som visar hur en svart man vid namn George Floyd kvävs till döds av en vit polisman i USA, blev viral.

Syftet med BLM är att markera och genomsyra all slags rasism som förekommer i samhället, då svarta har varit förtryckta i över fyra hundra år. Det gäller inte bara polisbrutalitet och den öppna rasismen i USA som man först uppmärksammade, utan det har också diskuterats om den strukturella rasismen och det systematiska förtryck som inpräglats överallt i samhället sedan slaveriet. Rasismen är i många fall subtil och det gäller att lyfta fram och synliggöra alla aspekter av den.

Deejo Osman är döv och arbetar som barnskötare vid en liten privat förskola i Stockholm där hon trivs väldigt bra. Hon kom till Sverige från Somalia år 1995. Deejo är tredubbelt utsatt, som svart, kvinna och döv. Rebecca Drammeh är utbildad skådespelare som för tillfället jobbar lite här och där, bland annat som personlig assistent. Rebecca är gravt hörselskadad och växte upp med teckenspråk. Till skillnad från Deejo så föddes Rebecca i Sverige då hennes mamma är svensk och pappa gambian. Rebecca är också tredubbelt utsatt men har lite andra perspektiv då hon själv är mixed.

“BLM har fått mig att fundera mycket”

Som svar på frågan om hur BLM har känts för dem, säger Deejo att händelsen med George Floyd inte har påverkat henne så pass mycket, eftersom hon redan är väldigt insatt, är medveten gällande rasism och besitter mycket kunskap inom området.

År 2010 deltog Deejo i projektet Eleza som arbetar för att motverka rasism och lyfta afrosvenska personer. Projektet har lett till att Deejo fått umgås med många likasinnade, bland annat Margaret Gärding, en känd antirasistisk feminist från Sydafrika.

– Margaret var en fantastisk och otroligt älskad kvinna. Hon var den som räddade mig, gjorde mig stark och mycket mer medveten sedan jag kom med i projektet år 2010. Även hennes barn betyder mycket för mig, förklarar Deejo.

Margaret Gärding gick bort år 2017 och är ihågkommen av många som en av de största eldsjälarna och rösterna inom antirasismen. Hon var bland annat ordförande för Afrosvenskarnas riksförbund och arbetade mycket med integrationsfrågor, mångfaldsfrågor och bistandsfrågor på riksnivå. Deejo har de senaste tio åren

engagerat sig i frågor kring rasism, hur svarta och vita fungerar tillsammans i Europa och hur man bryter fördomar. Hon var en av de tjugotals afrosvenska personer som delade med sig av sina egna framtidsdrömmar i boken "Afrosvensk i det nya Sverige" som gavs ut 2009, av Cecilia Gärding, dotter till Margaret Gärding.

– Den ständiga rasismen som nu plötsligt blivit så aktuell efter George Floyds död, den förvånas jag inte direkt över. Dock är det bra att det synliggörs mer nu, säger DeeQo.

För Rebecca blev BLM ännu en påminnelse om det hon redan vetat och upplevt, vilket har fått henne att fundera mycket. Den märkbara skillnaden är att hennes vita vänner och bekanta nu plötsligt trätt fram, bett om ursäkt för sina handlingar och börjat diskutera strukturella problem som hon alltid försökt belysa tidigare.

– De har exempelvis sagt att det är nu som jag ska ta plats och göra min röst ännu mer hörd, men det är inte det jag och andra svarta personer vill, vi vill att vita ska lära sig att förstå rasismen och själva ta den striden genom att våga ta upp de obehagliga frågor som vi alltid fått ta itu med, säger Rebecca.

Identitetssökande

När DeeQo, år 1995, som tolvåring kom till Sverige från Somalia fick hon smaka på rasism för första gången. Hon började på Alviksskolan i Stockholm och det fanns barn där som förtryckte henne, kallade henne för N-ordet och sa att hennes hår var fult. DeeQo minns starkt att lärarna förblev neutrala och gjorde ingenting. Minnena sitter kvar i henne än idag.

– Folk känner på ens hår utan att fråga och kommenterar saker precis hur de vill, säger hon.

Hon har fått utstå mycket rasism genom åren och en av händelserna skedde för några år sedan i Dövas Hus i Stockholm.

– Många döva män satt där och en av dem började plötsligt röra mig, sa att jag var som choklad och att han ville äta upp mig, vilket nästan fick mig att gråta då jag kände mig så förbannad och kränkt. Jag svarade argt att han fick gå till affären och köpa sin egen choklad. Det värsta var att de andra omkring inte sa någonting, säger DeeQo.

Som student hos Stockholms dramatiska högskola har Rebecca arbetat med sitt eget projekt "Jainaba som aldrig ville sluta drömma", som handlar om henne själv och hennes resa i livet. Jainaba är hennes gambianska namn.

Hon har under projektet fått stöd och feedback av regissören Josette Bushell-Mingo som själv är svart. Då har Rebecca mer och mer insett att hennes svarta identitet är ganska bristfällig och att hon varit på ett ständigt identitetssökande genom hela sitt liv. Det är på grund av att folk i hennes omgivning alltid tagit sig friheten att tycka till om hennes hudfärg och vilken kategori den bör tillhöra, som svart eller som vit.

– Som mixed person får jag ofta höra att jag inte är tillräckligt svart men heller inte tillräckligt vit. Jag hamnar liksom alltid nånstans mitt emellan. Än i dag har det påverkat hur jag ser på mig själv, berättar Rebecca.

Hon uttrycker sig själv som en "kameleont" där hon i vissa fall kategoriseras som "döv" eller "hörselskadad" och bemöter audism i olika situationer, medan hennes identitet som "kvinna" under andra omständigheter får uppleva sexism i vardagen, eller när hon som svart får bemöta rasism av olika slag.

– Jag vill bara vara Rebecca, men sätts alltid i olika fack, säger hon.

Att vara mixed har också lett till känslan av att bli objektifierad på många sätt. Rebecca har mötts av ett flertal sexistiska kommentarer om sitt stora hår, hudfärg, kurvor på kroppen, sin utstrålning med mera. Under uppväxten föredrog hon att bära färgglada kläder, och fick kommentarer om att hon försökte synas och ta plats, vilket har bidragit till att Rebecca undermedvetet tonat ned sina klädval med åren.

"Visa respekt"

Både DeeQo och Rebecca diskuterar om att man behöver lyfta fram svarta/POC* döva kvinnor som är en liten och extra utsatt grupp inom dövvärlden. De tar upp det fantastiska treåriga projektet "Tredubbelt utsatt" som drevs av Stockholms Dövas Förening och projektledaren Mimount Tebibel. Målgruppen var döva kvinnor med utländsk bakgrund, och projektet avslutades år 2017.

– Det var ett fantastiskt projekt och ibland får jag känslan att den gruppen i dag lätt glöms bort av andra döva svenskar, säger DeeQo.

Rebecca inflikar att det saknas konkreta handlingar där man verkligen ser till att öppna dörrar för dem in i organisationer och föreningar, tittar över deras kompetens och erfarenheter som är guld värda.

För övrigt finns en Facebookgrupp för döva svarta och afrosvenska personer, som nyligen skapades av Romel Belcher som själv är svart. Syftet med gruppen är att skapa en stark gemenskap bland svarta döva och afrosvenskar där man delar med sig sina upplevelser.

– Gruppen är fortfarande ny men vi ser väldigt positivt på hur den kan utveckla sig för oss, säger Rebecca.

Innan vi avrundar intervjun har DeeQo några sista ord att säga.

– Sluta fråga om folk i Afrika är fattiga, sluta fråga om ursprung och var personen kommer ifrån de första sekunderna du pratar med en mörkhyad person, sluta fråga om du får känna på deras hår, sluta att ta den friheten att ifrågasätta och behandla svarta hursomhelst du vill, betonar DeeQo.

Hon menar att alla människor är lika värda och skulle lära sig så mycket av varandras olika bakgrunder och erfarenheter om de verkligen försökte göra rätt från början, för de är mer lika varandra än de tror.

– Visa respekt, generositet, empati och förståelse gentemot varandra. Läs på mer om svartas historia och rasismen. Det är så otroligt viktigt att vita människor vågar inse att de har fel för att förstå bättre och därmed utvecklas, det är det som spelar roll för mig, säger DeeQo.

Avslutningsvis håller Rebecca med om allt DeeQo säger.

– Till er privilegierade vita människor, börja ifrågasätta era tankar och handlingar. Sluta ta för givet att saker och ting ska se ut som de gör bara för att det alltid varit så för er. Svarta och vita har haft olika förutsättningar på grund av allt förtryck och ojämlik behandling. Vi står inför förändringar och behöver er för att det ska gå hela vägen, säger Rebecca.

TEXT & FOTO: MARTINA KVIST

*POC – *people of color* på engelska – *färgade/icke-vita personer på svenska*

Tips: Romel Belcher har ett Instagram-konto, *Obekvämt samtal – syssnar du?* På kontot diskuteras BLM, rasism och svarta döva m.m.

Så har det gått och vad som är att vänta i Örebro framöver

10 år som Europas teckenspråkshuvudstad

I tio år har Örebro verkat som självutnämnd europeisk teckenspråkshuvudstad. Undertecknarna arbetar just nu med att revidera avsiktsförklaringen. DT har ställt frågor till alla undertecknarna: Örebro kommun, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Örebro Universitet och Region Örebro län om hur de arbetat och vad de avser att göra framöver.

Örebro Kommun

Per-Åke Sörman, avgående kommunalråd (C), berättar att kommunstyrelsens utskott för hållbar utveckling 2019 beslutade att hantera svenskt teckenspråk som ett nationellt minoritetsspråk och teckenspråkiga som en nationell minoritet. Det innebär att kommunen ska följa de lagar och riktlinjer som gäller ett nationellt minoritetsspråk som finns i minoritetslagen och har påbörjat ett arbete att ta fram mål och riktlinjer inom de områden som anges där. Samråd kring svenskt teckenspråk och teckenspråkiga har flyttats från Kommunala Tillgänglighetsrådet till Dialogforum där andra nationella minoritetsspråk finns. Kommunen ansökte hos kultur- och socialdepartementet om att bli ett teckenspråkigt förvaltningsområde, men ansökan avslogs.

– Vi som kommun kommer fortsätta trycka på och gå i bräsch, säger Per-Åke Sörman.

Utöver detta har kommunen bland annat öppnat Servicecenter Teckenspråk, samt ett vård- och omsorgsboende med teckenspråkig personal (som senare stängt på grund av för få sökande) och satsat på kompetensutveckling av medarbetare. Per-Åke Sörman fortsätter:

– Vi har tagit fram ett valideringspaket som chefer kan använda vid anställning av hörande teckenspråkig personal som verifierar hens språkkunskap samt kulturkunskap.

Per-Åke Sörman säger att Örebro ska fortsätta vara Europas teckenspråkshuvudstad:

– Min förhoppning är att det ska bli mer verkstad och synliggörande framöver då det handlar om att göra saker och inte ”bara” prata om allt vi ska göra. Dock ska vi komma ihåg att det har hänt en hel del tack vare utropandet för 10 år sedan.

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM)

SPSM:s skolchef Per Ekström berättar att SPSM främst har lyft upp arbetet med svenskt teckenspråk i Örebro genom att både Birgittaskolan och Åsbackaskolan har teckenspråket som huvudsakligt språk i undervisning och övrig kommunikation.

– Vi arbetar mycket med att utveckla våra elevers teckenspråk somkanskiljasigmycketberoendepåderastidigare skolbakgrund. Vi arbetar också med att kompetensutveckla vår egen personal så att deras teckenspråk utvecklas, berättar Per Ekström.

SPSM arbetar nu tillsammans med övriga undertecknare att ta fram en reviderad avsiktsförklaring. Då SPSM:s skolor styrs främst av skollagen kommer det att vara så även med en reviderad avsiktsförklaring.

– Vi vill utveckla samverkan med Riksgymnasiet RGD/RGH i Örebro samt Örebro universitet så att våra elever har de bästa av möjligheter att fortsätta utbilda sig vilket är vägen till arbete. Att eleverna får en rejäl framtidstro där de via utbildning kan komma vidare ut på en bra arbetsmarknad är viktigt för oss. I det fallet

ser jag att näringslivet i Örebro är en mycket viktig part att få med i det fortsatta arbetet kring Europas teckenspråkshuvudstad, tillägger Per Ekström.

Region Örebro län

Anna Jakobsson, hållbarhetschef i Region Örebro län, berättar att under de senaste åren som undertecknare har de främst arbetat med att tillgängliggöra information på svenskt teckenspråk, bland annat på sin webbsida. I rådande coronatider har Regionen haft teckenspråkstolkade webbsändningar.

Regionen har gett bidrag till verksamheter som gynnar teckenspråkiga, som exempelvis teckenspråkssatsningen vid bokmässan, föreställningen Bamse på teckenspråk och anpassningskurser i taktilt teckenspråk. En enkätundersökning på teckenspråk har gjorts där resultatet analyserats utifrån döva och hörselskadade elevers svar.

Regionen bedriver också forskning om tolkning och om personer med dövblindhet och deras livssituation. Anna Jakobsson talar om att regionen vill stärka teckenspråkiga kulturuttryck och därför har dialogmöten för att hitta prio-

riteringar i hur man kan arbeta med frågan.

– Planerna framöver är att bland annat utveckla en inter-regional samordning för teckenspråk inom kulturområdet med viktiga parter som Region Örebro län, Västra Götalandsregionen, Örebro kommun och organisationer och projekt som arbetar med kultur och teckenspråk, berättar hon.

Örebro universitet

Louise Pålsson, universitetsdirektör, meddelar att de inte kan ställa upp på en längre intervju på grund av den rådande situationen med Covid-19. Örebro universitet har för avsikt att fortsätta vara en av undertecknarna i Europas teckenspråkshuvudstad.

– Vår roll har varit, och är framöver främst inriktad på att göra studier på högskolenivå tillgängliga för en bred grupp av medborgare, däribland teckenspråkiga studenter. Vi bedriver också viss forskning inom ämnen som har koppling till hörselskada/dövhet, avslutar Louise Pålsson.

TEXT: MARIA NORBERG & MONA RIIS
STADSFOTO: JOEL KANKKONEN

Läs och se mer på dovastidning.se

DT bevakar Örebro kommuns konferens, Mänskliga rättigheter ur ett teckenspråksperspektiv, den 17 september. Då presenteras – om beslut tas – en reviderad avsiktsförklaring om Örebro som Europas teckenspråkshuvudstad.

Webb-tv om det allra första digitala Dövas dag-arrangemanget i Örebro. Hur kommer det att se ut då?

Den som vill ta del av Dövas dag den 17-19 september kan gå in på dd2020.se

MTM har i projektform producerat teckenspråkig skönlitteratur på prov, här dramatiserade versioner av *Sune och tjejhatarligan* och *En Herrgårdssägen*.

Ont om litteratur på teckenspråk

Tryckta böcker. E-böcker. Ljudböcker. Talböcker. Taktila böcker. Alla dessa bokformat finns att köpa eller låna. Utbudet är enormt. Men just litteratur på svenskt teckenspråk är det ont om. SDR anser att Myndigheten för tillgängliga medier (MTM), som har i uppdrag att främja litteratur på teckenspråk, gjort alltför lite.

Utbudet av vuxenböcker på svenskt teckenspråk är nästan obefintligt. I dag finns i stort sett bara läromedel och barn- och ungdomsböcker på teckenspråk.

SDR:s ordförande, Åsa Henningsson, har sagt 2017 till Sveriges Radio att hon efterlyser vuxenlitteratur på teckenspråk:

– Jag kanske vill läsa någon spännande deckare, eller så kanske jag bara känner för något mer lättsamt, eller poesi som blir som balsam för mina ögon så att jag kan varva ner och koppla av. Det skulle jag önska.

En ståndpunkt som hon fortfarande har i dag, tre år senare. Hon menar att MTM:s arbete med litteratur på teckenspråk varit bristfälligt alltför länge.

Regeringen beslöt 2009 att dåvarande Tal- och punktskriftsbiblioteket (nuv. MTM) skulle få i uppdrag att främja litteratur på teckenspråk med start 2011. För det fick de 1,4 miljoner kronor extra.

Men varken i regleringsbrevet för 2011 eller senare år är pengarna för litteratur på teckenspråk öronmärkta. Istället bestämmer myndigheten hur pengarna ska fördelas mellan ett antal olika områden.

MTM utgav rapporten *Tid för teckenspråk* 2013. Den visade att framställa böcker på teckenspråk var dyrt och att inga aktörer, som sysslade med det, fanns på marknaden. Dessutom ansåg myndigheten att instruktionen (om att främja litteratur på teckenspråk) inte var lika tydlig som för sina övriga uppdrag, t.ex. för taltidningar, punktskriftsböcker och lättläst litteratur.

Rapporten var skickad till kulturdepartementet med förslag

på utökat uppdrag för produktion av litteratur på teckenspråk då behovet var stort. Regeringen gick inte vidare med förslagen.

2014 var sista året som MTM lade till nya titlar på teckenspråk i sitt bibliotek Legimus, främst barn- och ungdomsböcker producerade av Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM). Titlarna finns fortfarande tillgängliga i Legimus och SPSM har nu enbart fokus på att göra läromedel.

Åsa Henningsson säger att även om instruktionen för litteratur på teckenspråk är tunn, har MTM själv gjort en alltför avgränsad tolkning av den och decimerat sitt uppdrag. Begreppet främja är bredare än så.

SDR har försökt att få MTM att inom ramen vidga sitt uppdrag, och anser att myndigheten inte har tillräckligt med intresse, kompetens och kunskap om målgruppen. Men nu upplever SDR att det på senare tid börjat hända saker hos MTM.

Maria O'Donnell på MTM svarar DT att de håller med om att de behöver stärka sin kunskap inom området och även att uppdraget behöver bli tydligare. Det är därför MTM nu har ett pilotprojekt om skönlitteratur på teckenspråk. Projektet har dragit ut på tiden till stor del på grund av MTM:s flytt från Stockholm till Malmö.

Två olika böcker har utgetts på prov inom projektet. Användare ur målgruppen har fått tycka till. Ett av huvudsyften är att formulera en produktdefinition om hur en teckenspråkig bok skulle kunna se ut eller vara. Och att ta reda på vad det innebär att även producera, eller stötta andra som producerar, litteratur på teckenspråk ifall MTM skulle få ett ändrat uppdrag.

Tanken är att MTM:s ledning ska besluta om hur de skulle vilja fortsätta med sitt arbete för teckenspråkig litteratur i slutet av året om projektet blir klart till dess. Sedan kan kulturdepartementet behöva ta ställning till det. Det kan ske tidigast under 2021. SDR arbetar för att MTM inte bara ska översätta skrivna böcker till teckenspråk utan också skapa litteratur på teckenspråk.

TEXT: NICLAS MARTINSSON FOTO: MTM

TEMA: Stockholms universitet

DT besöker avdelningen för teckenspråk vid Stockholms universitet som funnits sedan 1970-talet. Vad händer där i dag? Vi besöker också avdelningen för dövas och hörselskadades flerspråkighet och två utbildningar där studenter pluggar till lärare respektive teckenspråkstolk. **sidorna 14-19**

ela 22 anställda arbetar med forskning och utbildning i svenskt teckenspråk och dövas och hörselskadades flerspråkighet vid Stockholms universitet. Att så många jobbar där är något som får många utomstående att höja på ögonbrynen, berättar universitetslektor Ingela Holmström. DT besöker hennes arbetsplats för att ta reda på vad hon och hennes kollegor gör och hur 2020-talet kan komma att prägla deras arbete.

När Ingela Holmström guidar DT runt, berättar hon att avdelningen för teckenspråk har funnits i samma korridor sedan 1970-talet.

– Historien sitter i väggarna, säger hon och pekar på de äldre inramade fotografier som hänger längs väggarna och visar olika tidsepoker. Hon är universitetslektor i teckenspråk med inriktning mot tvåspråkighet.

Här såddes fröet till den svenska teckenspråksforskningen på 1970-talet med Brita Bergman (som utnämndes till professor i teckenspråk 1991) i spetsen. Tillsammans med Inger Ahlgren (sedermera docent) och döva forskningsassistenter kunde hon visa att det svenska teckenspråket var ett rikt och komplext språk, och varför det var avgörande för döva barns språkutveckling. Ett arbete som gav en rejäl skjuts åt dövrörelsen, som i sin tur lyckades få riksdagen att erkänna teckenspråk som dövas förstaspråk den 14 maj 1981. En högtid som nu firas årligen: Teckenspråkets dag.

1981 skedde en annan milstolpe: Stockholms universitet erbjöd för första gången en kurs i svenska på teckenspråk för döva studenter. Kristina Svartholm (nu pensionerad professor i svenska som andraspråk för döva) höll i den.

Nu har vi tagit klivet in på 2020-talet. Avdelningarna för teckenspråk, och dövas och hörselskadades flerspråkighet, är betydligt större än de var på 1970- och 80-talen. De är en del av institutionen för lingvistik.

Ingela Holmström upplever att många utomstående fortfarande refererar till tiden då Brita Bergman (nu pensionerad professor) och hennes kollegor arbetade. Få vet vad avdelningarna gör i dag och vilka som jobbar där.

– De gånger som vi ordnade quiz på Dövas dag, var det många som svarade fel när de skulle gissa hur många anställda vi hade, berättar Johanna Mesch, professor i teckenspråk.

Nu har avdelningarna 22 anställda inklusive deltids- och visstidsanställda, till exempel forskningsassistenter, doktorander, adjunkter, universitetslektorer och administratörer.

En annan sak som Ingela Holmström och Johanna Mesch är stolta

över, men som få vet om, är att samtliga som leder avdelningarna och forskningen är döva. Ämnesansvariga är Johanna Mesch i teckenspråk och universitetslektor Krister Schönström i dövas och hörselskadades flerspråkighet. Tidigare var det hörande som basade.

– Internationellt sett är det ovanligt att samtliga ledare är döva och att vi har så många döva anställda. Det brukar vara tvärtom hos andra universitet där hörande anställda utgör en majoritet, säger Ingela Holmström som inte bara är universitetslektor utan också ämnesföreståndare för teckenspråksavdelningen.

Här utgör hörande en minoritet.

– Både döva och hörande behövs då de har olika perspektiv, något som kommer till nytta i vårt arbete. Ett exempel är när vi diskuterar hur hörande på bästa möjliga sätt lär sig svenskt teckenspråk som andraspråk, säger Johanna Mesch.

Just det här med teckenspråk som förstaspråk respektive andraspråk och för vem får vi återkomma till.

Förra året kom avdelningarna tillsammans med Språkrådet överens om att börja använda förkortningen STS för svenskt teckenspråk. Hittills har vi ofta bara sagt teckenspråk om vårt svenska teckenspråk. Något som får många att tro att teckenspråk är internationellt.

– USA har ju ASL (American Sign Language), Australien Auslan, Storbritannien BSL... säger Ingela Holmström.

– De har också tecken för sina teckenspråk, vi svenskar måste hitta ett bra tecken för vårt svenska teckenspråk, detta istället för att bokstavera S-T-S, säger Johanna Mesch med ett leende.

Hon nämner att en annan förkortning är etablerad sedan tidigare: TSP. Men nu är STS att föredra.

Nu är 2020-talet här. Hur tror ni att det här decenniet kommer att prägla ert arbete?

Johanna Mesch tar ett exempel.

– Tidigare jämförde vi ofta mellan svenskt teckenspråk och svenska. Nu börjar vi mer och mer jämföra mellan olika nationella teckenspråk då det är samma modalitet (uttrycksform). I vår kommer vi att initiera ett nytt forskningsprojekt där vi gör en jämförande studie mellan olika nationella teckenspråk där STS är ett av dem, berättar hon.

I projektet blir alla medverkande aktörer ombudda att berätta samma story på sitt nationella teckenspråk. Frågan är vilka likheter och skillnader som finns när aktörerna exempelvis berättar om vad en pojke och en hund gör med sina händer respektive tassar.

– Det blir en spännande studie då en handform kan ha flera referenser. Den kan antingen stå för pojkens händer eller hundens tassar, eller både och, säger Johanna Mesch.

Hon kommer även bland annat att fortsätta forska i taktilt teckenspråk för personer med dövblindhet, ett område som hon tidigare själv doktorerat i och därmed har som specialitet.

Ingela Holmström har flera forskningsprojekt på gång. Ett av dem handlar om att testa och utveckla metoder för undervisning av

Johanna Mesch.

Krister Schönström och Ingela Holmström.

Thomas Björkstrand.

Fikarast.

svenskt teckenspråk som andraspråk för hörande.

– Det finns väldigt lite forskning på det här området, både här i Sverige och andra länder. Hittills har många teckenspråkslärare ofta utgått från sin ”magkänsla” för vilka metoder som fungerar när de undervisar, säger hon och berättar att i projektet drar hon nytta av den stora undervisningsverksamhet som Stockholms universitet har i svenskt teckenspråk.

Hon betonar att den forskning som görs inte bara speglar den tid som vi lever i utan också i högsta grad vilka som arbetar och vad de har för intressen. Deras egna intressen färgar alltså av sig på forskningen.

Johanna Mesch nickar instämmande:

– Vi får inte heller glömma att det ständigt kommer nya forskningsprojekt, såväl små som stora: kandidat-, magister- och masteruppsatser och doktorsavhandlingar, säger hon.

På tal om hur Ingela Holmström och Johanna Mesch tror att framtiden kommer att se ut för det svenska teckenspråket de 20 närmaste åren, bortom 2020-talet. Vilka och hur många kommer att tala det? Vem har det som första- respektive andraspråk?

– Det är svårt att förutspå, men jag kan se tre olika grupper framför mig, säger Johanna Mesch.

Grupp 1: döva som har svenskt teckenspråk som förstaspråk. Grupp 2: döva och hörselskadade som lär sig STS som andraspråk senare i livet. Grupp 3: hörande som lär sig STS som andraspråk.

Om den förstnämnda gruppen:

– Redan i dag kan vi se att döva ungdomar tecknar allt snabbare. De har ett mer ekonomiskt teckenspråk än tidigare ungdomsgenerationer (färre/reducerade tecken) och har också lättare för att snabbt växla mellan olika nationella teckenspråk, säger Johanna Mesch och pekar på den globaliserade värld som vi lever i. Globaliseringen lär komma att fortsätta.

– Sedan tros gruppen döva och hörselskadade som fått lära sig teckenspråk senare i livet bli allt större. Det gäller att hitta en bra överbrygning mellan dem och de döva som har teckenspråk som förstaspråk.

– Den tredje gruppen är hörande som lär sig teckenspråk som andraspråk. De kommer att fortsätta vara många till antalet. Det kan bli en utmaning att undervisa alla tre grupperna samtidigt.

Ingela Holmström är inne på samma spår:

– Vi kommer att se att fler döva i framtiden kommer att vara flerspråkiga där svenskt teckenspråk är ett av flera språk som de behärskar och att fler döva kommer att kunna växla mellan teckenspråk och tal då de har cochleaimplantat, säger hon.

Förra året valde avdelningen för svenska som andraspråk för döva att byta namn. Nu heter de avdelningen för dövas och hörselskadades flerspråkighet.

– Det handlar om att vi vill bredda oss och också inkludera hörselskadade, säger Krister Schönström, universitetslektor och ämnesansvarig för dövas och hörselskadades flerspråkighet.

Tidigare talade vi om dövas tvåspråkighet: teckenspråk som förstaspråk och svenska som andraspråk. Nu vill avdelningen bättre anpassa sig till den heterogena grupp som döva och hörselskadade är. De rangordnar sina språkliga preferenser olika och lär sig ofta fler än två språk under livet.

– Sedan har vi också döva nyanlända i Sverige som behärskar andra språk än svenskt teckenspråk och svenska, säger Krister Schönström.

– Det är viktigt att lyfta fram flerspråkiga döva och hörselskadades erfarenheter, något som ofta glöms bort i forskningen. Hur upplever de sina olika språkval, vilka språkval gör de och i vilka sammanhang? säger Ingela Holmström.

Avdelningen har dock fortfarande forskning och erbjuder kurser i svenska som andraspråk för döva. Gruppen döva som har svenska som andraspråk är ännu stor.

Hur tror ni att 2020-talet kommer att bli för er avdelning?

– Vi satsar på tillväxt, arbetar för att ha flera pågående projekt, för en större forskningsmiljö och ett bättre internationellt utbyte, säger Krister Schönström som nyligen kommit hem från Rochester i USA vid tidpunkten för den här intervjun.

Han har samarbete med forskare vid National Technical Institute for the Deaf i Rochester kring flerspråkighet, multimodalitet och teckenspråkstester (bedömning av färdigheter i teckenspråk).

En ny projektidé han har på längre sikt är att ta reda på hur döva svenskar lär sig engelska med hjälp av det underlag som finns i USA.

På tal om tillväxt. Ingela Holmström har nyligen fått 5,9 miljoner kronor i bidrag från Vetenskapsrådet för ett 4-årigt projekt, Döva nyanländas flerspråkiga situation i Sverige. Medforskare i projektet är Krister Schönström.

– Fantastiskt! Det är det största jag fått vara med om utöver min egen disputation. Det var tuff konkurrens bland ansökningarna. Tack vare projektet kan vi anställa en doktorand i vår. Det känns roligt att få forska i ett aktuellt område och bidra till samhället, säger Ingela Holmström.

I dag finns alltför lite eller ingen forskning kring språkutveckling/-användning hos nyanlända döva. Syftet är bland annat att undersöka hur vuxna döva nyanlända lär sig svenskt teckenspråk och svenska. Deras språkliga situation är olik hörande nyanländas då många av dem inte fått något språk under uppväxten.

– Vi kan se att projektet är positivt på flera sätt, säger hon.

Hon och Krister Schönström hoppas att projektet leder till en bättre utbildning för döva nyanlända i framtiden och att lärare blir tryggare i sin roll. Och även att Migrationsverket och andra myndigheter får ökad förståelse för döva nyanländas komplexa språkinläring.

– Vi hoppas också få ökad kunskap kring försenad språkutveckling (språklig deprivation) och vad det innebär för döva som inte fått något språk under uppväxten, säger Krister Schönström.

Projektet är i sin linda. En del avgränsningar måste göras, såsom vem är nyanländ, egentligen?

I ena änden av korridoren sitter Thomas Björkstrand. Han är ansvarig för lexikonverksamheten som sysselsätter sju personer.

Teckenspråkslexikonet hör till de populäraste sidorna på Stockholms universitets webbplats.

– Vi har alltid som mest besökare i januari och augusti när skolterminen precis har börjat.

Tills nu har lexikonverksamheten samlat in drygt 22 400 tecken och offentliggjort 19 050 av dem i lexikonet.

– Vi kommer dock att ha färre poster i lexikonet, säger Thomas

Björkstrand som menar att verksamheten ska rensa bland snarlika tecken.

Han tar två exempel:

– I lexikonet har vi tre tecken för konsulent som är närmast identiska. Det handlar om fonologiska varianter, säger han.

– Sedan har vi två tecken för kurator som ser olika ut. Det handlar om lexikala varianter.

Det är just de poster med fonologiska varianter som lexikonverksamheten ska slå ihop till samma post. När man klickar på den, ska man kunna se de olika varianterna.

Thomas Björkstrand har arbetat vid teckenspråksavdelningen i 30 år. Han säger att det är otroligt hur lexikonet har utvecklats och förfinats de senaste åren på den tekniska sidan.

Ett exempel är de korpusar (textsamlingar på svenskt teckenspråk, som består av inspelade berättelser/samtal) som teckenspråksavdelningen tagit fram. Alla tecken och teckenspråksmeningar är noterade. Det innebär att den som går in i en korpus kan analysera ett visst tecken, en teckenspråksmening eller en hel teckenspråkstext.

Vidare är lexikonet och korpusarna även kopplade till varandra, dock ännu bara internt. Det underlättar när de på lexikonverksamheten exempelvis ska undersöka vilka fonologiska och lexikala varianter som är vanliga. De får också notifikationer när nya tecken har dykt upp i någon av korpusarna.

– Vi har två anställda programmerare. De, och hela lexikonteamet i övrigt, betyder väldigt mycket för oss, säger Thomas Björkstrand.

Ett exempel är att programmerarna har utformat en ny sida: gillatecken.ling.su.se.

På Gillatecken-sidan kan besökare bidra med nya tecken som de snappat upp. Efter granskning och omröstning kan de eventuellt platsa i lexikonet. Nu är det bara studenter och teckenspråkstolkare vid Stockholms universitet som har tillgång till den. Den ska dock öppnas för andra utbildningsplatser inklusive riksgymnasiet för döva och hörselskadade i Örebro länge fram.

Ett annat värdefullt redskap är Facebook-sidan Teckenspråkslexikon som lexikonverksamheten har hand om. Där läggs ibland enkäter ut. Besökare får klicka på vilka lexikala varianter de själva brukar använda och verksamheten kan på så sätt föra statistik.

Exempel på nyinlagda tecken i lexikonet som säger något om vårt nutida samhälle?

– Syssna, Afrika*, semiotik, ekologisk*, padel, nobelfest/-pris* och Greta Thunberg, säger Thomas Björkstrand med ett leende.

TEXT & FOTO: NICLAS MARTINSSON

*nya lexikala varianter. Ett exempel är det nyare tecknet för Afrika, som är avbildande och som visar hur kontinenten ser ut. Det äldre tecknet är synonymt med Afrikas färgade befolkning, som en del tycker är kränkande.

Omniator

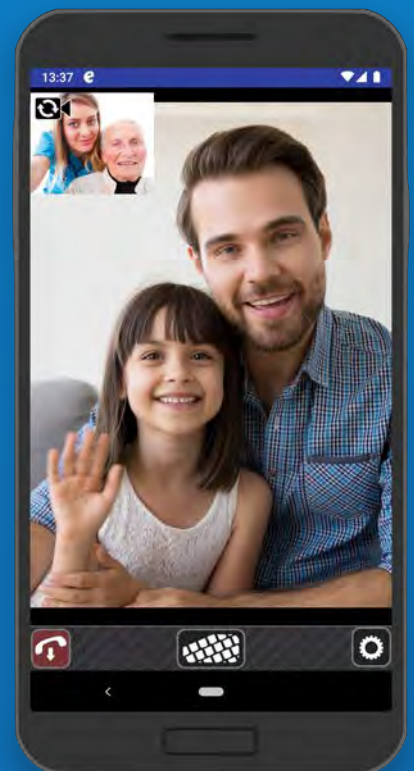
Tillgänglighet och trygghet

eCtouch

BY OMNITOR

DATOR • SURFPLATTA • MOBIL

Studenterna övar på att tolka mellan svenskt teckenspråk och svenska.

Eira Balkstam.

Malin Tesfazion.

Här lär sig studenter att tolka omvärlden

Nu är kandidatprogrammet i teckenspråk och tolkning vid Stockholms universitet inne på sitt sjunde år. Tidigare var landets folkhögskolor länge ensamma om att utbilda blivande teckenspråks- och dövblindtolkar. Fördelarna med den akademiska tolkutbildningen är många, säger både adjunkter och studenter som DT träffar.

I dag har sistaårstolkstudenterna ett dubbelbemannat pass som leds av adjunkterna Eira Balkstam och Malin Tesfazion. De håller till i *Språkparken* som rummet heter.

Anledningen till att två personer undervisar är att de kompletterar varandra med sina olika kompetenser. Eira Balkstam är döv, har svenskt teckenspråk som förstaspråk och mångårig erfarenhet som teckenspråks- och tolklärare. Malin Tesfazion är hörande, har svenska som förstaspråk och har arbetat som teckenspråkstolk sedan 1992. Båda två har varit med och undervisat sedan starten 2013.

Studenterna förbereder sig inför posterpresentationen som sker om några dagar. De ska under presentationen berätta kort om sina kommande c-uppsatser.

Exempelvis vill en student fördjupa sig i hur en tolk gör när hen tolkar till döva barn i en förskola och om tolkningen anpassas eller inte. Klarar hen också av att förmedla barnens jargong?

En annan student vill ta reda på hur mycket tolkar, som har svenskt teckenspråk som förstaspråk respektive andraspråk, förskönar när de tolkar svordomar och skällsord mellan svenskt teckenspråk och svenska, t.ex. när en tolkanvändare tecknar "hora".

– Intressant! Det kallas för eufemism (förskönande), säger Eira Balkstam.

Under pausen får DT en pratstund med två av sex studenter.

– Jag uppskattar att kunna varva teori med praktik. När vi har någon praktisk övning, vill jag förstå varför det är så och så. Därför är det bra med teori, säger Linda Tollerud.

– Egentligen är jag mer praktiskt lagd, men jag håller med Linda

om vikten av att kunna förstå kopplingen mellan teori och praktik, säger Malin Öhrn och fortsätter:

– Det är positivt att vi kan få akademiska poäng här och studera vidare på masternivå om vi vill.

Eira Balkstam och Malin Tesfazion kan inte annat än att hålla med.

– Nu när kandidatprogrammet i teckenspråk och tolkning finns, är vi ett steg närmare forskningen i teckenspråkstolkning. Någon sådan finns ännu inte. Vi hoppas att i framtiden får vi se doktorander och forskare i ämnesområdet, säger Malin Tesfazion som själv nu läser på masternivå.

Kandidatprogrammet har förändrats en del sedan starten 2013. Numera erbjuds en termins praktik efter kandidatexamen för den som vill. Dövblindtolkning har nu också lagts till i kandidatprogrammet. Vidare är de praktiska momenten ungefär lika omfattande som folkhögskolans motsvarande utbildning. Tidigare var det mer teori.

Ni erbjuder en tolkutbildning som är tre år eller tre och ett halvt år lång, beroende på om man vill göra praktik efter examen eller inte. Det är kortare än folkhögskolans motsvarande fyraåriga tolkutbildning. Hur ser ni på skillnaden?

Eira Balkstam och Malin Tesfazion är noggranna med att inte jämföra universitetet med folkhögskolan. Båda behövs och kompletterar varandra. Eira Balkstam, som tidigare jobbat i en folkhögskola, säger dock:

– Skillnaden är inte så stor egentligen. Det viktiga är att en nyutexaminerad tolk får ha en erfaren tolk som mentor den första tiden, det brukar sägas ta mellan 5 och 8 år att bli trygg i sin tolkroll.

– Man blir verkligen inte färdig tolk efter examen. Det är ett avancerat yrke. Som tolk kan man ena dagen arbeta på verkstadsgolvet, andra dagen på en konferens, tillägger Malin Tesfazion.

TEXT & FOTO: NICLAS MARTINSSON

Camilla Lindahl.

Leila Svetlov.

Jacob Tjerngren.

Här utbildas den nya generationen lärare

Sverige skriker efter utbildade lärare. Även Specialpedagogiska skolmyndigheten har stort behov av behöriga lärare till sina specialskolor för döva och hörselskadade. Därför har Stockholms universitet startat en lärarutbildning med profil teckenspråkig tvåspråkig undervisning. Sex studenter går den. DT har träffat dem och Camilla Lindahl, projektledare för utbildningen.

I dag har studenterna ett tre timmar långt litteraturseminarium med Camilla Lindahl. De går igenom Skolverkets modul *"Flerspråkighet ur ett lärandeperspektiv"*. Dokumentet innehåller olika stycken. Ett av dem handlar om hur skolspråket skiljer sig från vardagsspråket.

En student har ett konkret exempel hämtat ur en tvåspråkig mattelektion som hon själv deltagit i under sin praktik hos en specialskola.

– När vi talar om nämnare, täljare och kvot, är det lätt att som lärare bara peka på nämnaren på tavlan och fråga elever vad det ska stå för tal nedanför bråkstrecket på teckenspråk, säger studenten som menar att läraren i fråga gör så eftersom pekningar är en naturlig del av teckenspråket. Frågan här är om lärarens språk är vardagligt?

Hon fortsätter:

– Däremot om vi hela tiden ska teckna N för nämnare och T för täljare, finns det en risk att eleverna blir trötta. Samtidigt har vi lärare självklart ett ansvar för att hålla oss till skolspråket.

Studenterna går den här lärarutbildningen som har ett långt namn: grundlärarprogrammet med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 4–6 profil teckenspråkig tvåspråkig undervisning. Det kortare namnet är profilområdet, vilket Camilla Lindahl är projektledare för.

Studenterna, som är både döva och hörande, antogs höstterminen 2018. Nu är de inne på sin fjärde termin. Efter fyra år utexamineras de som lärare i svenska, engelska, matematik och ett valbart ämne.

De läser oftast tillsammans med hörande som går grundlärarutbildningen med inriktning mot årskurs 4–6. Föreläsningarna och seminarierna är på svenska. Då används tolk.

Ett antal föreläsningar och seminarier tillkommer som enbart är för profilstudenterna, då med fokus på teckenspråkigt tvåspråkigt lärande och undervisning. Litteraturseminariet ovan är ett exempel på det. Ett annat exempel är:

– Krister Schönström (som arbetar på avdelningen för dövas och hörselskadades flerspråkighet, läs mer på sidorna 14–17) har föreläst om svenska som andraspråk för döva på kursen i svenska för våra studenter, berättar Camilla Lindahl.

Profilområdet har utformats utifrån vilka kompetenser hos en lärare som Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) vill ha.

En glädjande nyhet är att Stockholms universitet ska starta ett profilområde med inriktning mot årskurs F-3 nästa vårtermin 2021. SPSM har sagt att de även behöver lärare i både låg- och högstadiet på grund av stora pensionsavgångar de närmaste åren.

– Vi hoppas längre fram kunna starta profilen inom ämneslärarutbildning med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 7–9 eller gymnasiet och även en kompletterande pedagogisk utbildning (KPU) för studenter som redan har ämneskunskaper och vill bli lärare, Camilla Lindahl.

Leila Svetlov är en av de sex studenterna.

Hur trivs du här?

– Väldigt bra. Jag är nästan bortskämd som får gå den här utbildningen. Det kan inte bli bättre, säger hon som uppskattar att läsa tillsammans med teckenspråkiga studenter och att ha Camilla Lindahl med sin gedigna bakgrund som lärare och filosofie doktor som projektledare.

En annan student är Jacob Tjerngren. Även han trivs jättebra.

– Här får jag utbyta erfarenheter och kunskaper om t.ex. hur specialskolan fungerar, säger han. **TEXT & FOTO: NICLAS MARTINSSON**

Gallaudet-universitetets välkomstcenter är utrustat med AI-teknik. FOTO: SIGNALL

Hur gifter sig AI med teckenspråk?

Kan du tänka dig att stå i köket och teckna "Fem koppar kaffe" till din kaffebryggare så börjar den tillreda? Den dagen är inte här än. Talade och skriftliga språk har kommit betydligt längre än tecknade språk på området artificiell intelligens (AI). DT tar reda på var i utvecklingen det AI-relaterade teckenspråket befinner sig.

Att utveckla AI-relaterat teckenspråk är en enorm utmaning. Tecknade språk är som bekant visuella och gestuella. De uttrycks med händerna och kroppen och uppfattas med synen. Tecken utförs i olika positioner och riktningar i teckenrummet till skillnad från talade språk som är linjära. Och tecknade språk har precis som talade språk en egen vokabulär (teckenförråd) och en egen grammatik.

Tidigare försök har gjorts i vissa länder med att automatiskt översätta från tecknade språk till talade eller skriftliga språk i tron att tecknade språk är linjära och därmed går att översätta rakt av.

Nu finns det enstaka projekt i världen som ägnar sig åt att utveckla automatisk översättning av "riktiga" teckenspråk.

Mark Wheatley, direktör för European Union of the Deaf (EUD), är engagerad i AI-frågan. EUD stöttar två projekt inom området.

Varför behövs automatiserad översättning från tecknade språk till talade och skriftliga språk, och vice versa?

– När vi ser tillbaka på den utveckling av automatiserad översättning som gjorts så kan vi checka av följande:

- Mellan olika nationella talade språk och skriftliga språk
- Mellan olika nationella talade språk
- Mellan olika nationella skriftliga språk

– Men mellan tecknade språk och talade språk kan vi ännu inte checka av. Det är den sista utmaningen, kan man säga. Den behöver lösas, säger Mark Wheatley och fortsätter:

– Det är en enorm utmaning som kan liknas vid utvecklingen av självkörande bilar. Vi kan tänka oss att det är enkelt för en självkörande bil att åka på en rak sträcka utan några hinder längs vägen. Men så fort den kör på en krokig väg full av hinder, fordon och människor, blir det genast mycket svårare. Det är likadant för AI-tekniken som ska försöka förstå sig på tecknade språk. Ett exempel är PEK-tecknet på teckenspråk som kan ha helt olika betydelser beroende på dess rörelseriktning.

De projekt som EUD stöttar är den kinesiska techjätten Huaweis projekt Storysign och det cypriotiska EU-stötta forskningsprojektet AID (Artificial Intelligence for the Deaf).

Mark Wheatley anser att Huaweis produkt, Storysign, är ett bra exempel på hur AI kan kombineras med AR (augmented reality) eller förstärkt verklighet som det heter på svenska utifrån vad som är tekniskt möjligt i dag.

Idén med Storysign är att barnböcker som utges av det kända förlaget Penguin översätts till teckenspråk. AI-tekniken utnyttjas genom att den kan känna av vilken sida man är på, hur fort man läser och i vilken vinkel (upp till 45 graders vinkel).

AR-tekniken används genom att en avatar tecknar samtidigt som man läser. Här är avatarens teckenspråk "riktigt". EUD stöttar Storysign för att det uppmuntrar döva barn att läsa mer.

Nu finns Storysign på 14 nationella teckenspråk, men ännu inte på svenskt teckenspråk.

– Vi känner till att det svenska teckenspråket har en otrolig tradition och har funnits i mer än 200 år. Här på Huawei tror vi på att tekniken ska finnas till för alla och göra världen till en

Döva barn läser utvalda barnböcker med Storysigns tecknande avatar. FOTO: HUAWEI

bättre plats. Vårt främsta mål är att göra Storysign tillgängligt för alla döva barn i världen. Där finns Sverige absolut med i våra planer, säger Ivo van den Brand, ansvarig för frågor som rör socialt ansvarstagande i samhället hos Huawei.

Han kan inte avslöja mycket men säger att Huawei fortsätter arbeta för att flytta fram gränserna för vad som är tekniskt möjligt med Storysign både sett till AR och AI.

EUD stöttar det cypriotiska forskningsprojektet AID som arbetar med att få en djupare förståelse för vilka möjligheter och begränsningar det finns med artificiell intelligens för döva och hur döva gagnas av det. Där ingår automatiserad översättning av tecknade språk.

– Syftet med AID är inte att ta fram produkter som kan användas av allmänheten utan att bidra till mer forskning och utveckling av områdena AI och teckenspråk, säger Mark Wheatley.

Signall är ett ungerskt startup-företag som däremot strävar efter att ta fram produkter för automatiserad översättning mellan tecknade och skriftliga/talade språk. Företaget har bland annat samarbete med Gallaudet i Washington DC, världens enda teckenspråkiga universitet.

De språk som Signall arbetar med är amerikanskt teckenspråk och engelska. Anledningen är att det amerikanska teckenspråket (ASL) har stor spridning i delar av världen och att engelskan är ett av världens största språk, både i talad och skriftlig form.

Varför behövs auto-översättning för tecknade språk?

– Frågan förbryllar mig – det är väl självklart att döva ska få använda sitt förstaspråk i alla de situationer som hörande använder tal. Det är det som är kärnan i inkludering. Vårt funkofoba samhälle har förbisett det här alltför länge och det är först nu som samhället äntligen har förstått hur viktigt det här är, säger Zaryana Lisitsa, kommunikatör hos Signall.

Tanken är inte att Signall ska ersätta teckenspråkstolkare. Men det finns fortfarande många fall där tolkar inte går att tillgå.

– Låt mig illustrera situationer där automatiserad översättningsteknik kan vara eller inte kan vara en realistisk lösning. När man träffar en läkare, är det inte lämpligt att använda tekniken då språket kan vara nyansrikt och kontextuellt. Men i en enklare situation, till exempel vid receptionsdisken, är det inte sannolikt att man tillkallar en tolk för att fråga efter dokument eller anvisningar, säger Zaryana Lisitsa.

Hur långt har ni kommit med tekniken?

– Systemet har 250 000 inspelade och annoterade videofiler. Vi har tusentals tecken i databasen, inklusive regionala varianter. Systemet förstår sig dock bättre på de tecken som är frekvent återkommande i databasen, säger Zaryana Lisitsa och förklarar att det finns 2 200 sådana tecken.

Jesada Pua är anställd som ASL-expert hos Signall. Han förklarar att systemet förstår alla 2 200 enskilda tecken om de tecknas var för sig. Men drygt 30-35 procent av tecknen är för närvarande inte korrekt översatta till engelska när de används i olika teckenspråksmeningar.

Han ger exempel på vad systemet kan förstå och inte kan förstå.

– Om en person tecknar **WHERE LIBRARY** så kan det översättas till where is the library (var ligger biblioteket?). Systemet kan också förstå om personen i fråga föredrar tecknad engelska. Då kan hen teckna **WHERE IS LIBRARY**.

– Medan systemet kan förstå tecknen för t.ex. **FUTURE** (framtid) och **WILL** (ska/kommer att), kan det ibland bli fel översatt till engelska om tecknen är snarlika. Det beror på sammanhanget och hur van användaren är vid systemet.

Han och de tekniska specialisterna på Signall försöker mata in så mycket data de kan för att systemet ska förstå så många olika teckenspråksmeningar och olika lägen och rörelser som möjligt utifrån de 2 200 tecken som finns registrerade.

Tekniken används genom att man har särskilda handskar på sig och tecknar till datorskärmen. *Fortsättning på nästa sida*

Särskilda kameror finns monterade både vid datorskärmen och i taket. För att det ska fungera, måste man teckna lugnt och tydligt.

– Det är egentligen inte mycket annorlunda än Siri (Apples röst-assistent för mobiltelefoner, surfplattor och datorer). Man kan inte prata för snabbt och otydligt utan man måste tala lugnt och tydligt till Siri för att den ska förstå vad man vill. Vi hoppas få se en teckenspråkig Siri i framtiden, säger Jesada Pua och ler.

Gallaudet-universitets välkomstcenter använder sig av Signalls teknik. Den kan oftast förstå vanligt återkommande tecken, t.ex. GUIDAD TUR och VÄLKOMMEN.

Zaryana Lisitsa säger att Signall har en unik position då de har kommit långt i utvecklingen av AI-relaterat teckenspråk. Andra aktörer har gett upp när de insåg vad de gav sig in på eftersom det är mycket krävande tekniskt sett att utveckla AI-teknik som förstår tecknade språk. För att lyckas krävs ett starkt utvecklingsteam av både döva och hörande medarbetare, omfattande forskning och datainsamling, stort tålamod och ett otal arbetstimmar.

– Majoriteten anställda är hörande. Jag ser dem som allierade. Det behövs exempelvis skickliga programmerare, det är ont om döva programmerare. Därför behöver döva och hörande jobba ihop, säger Jesada Pua som uppmanar döva att studera till programmerare för de behövs.

Tillbaka till Mark Wheatley på EUD. Han betonar att det är av yttersta vikt att döva är med och påverkar utvecklingen av AI-teckenspråk. Nu är det vanligt att hörande teknikentusiaster visar intresse för att automatiskt översätta tecknade språk utan eller med lite inblandning av döva. Han ser också gärna att det kommer fler aktörer i världen för då går utvecklingen snabbare och att dessa projekt gärna får ledas av döva.

– Det finns mycket forskningspengar att söka på området AI. Jag uppmanar de universitet som har teckenspråksforskning att söka projektmedel för att forska i och utveckla AI-teckenspråk. Då tänker jag särskilt på de universitet som har omfattande teckenspråkskorpusar, något som kan utnyttjas i utvecklingen av AI, säger Mark Wheatley.

Johanna Mesch, professor i svenskt teckenspråk vid Stockholms universitet, känner till att det sker mycket på det spännande språkteknologiområdet och att AI och AR är två heta områden med mycket forskningspengar att hämta.

Samtidigt säger hon att det är oerhört resurskrävande att starta ett sådant projekt då utvecklingen av AI-teckenspråket bara är i sin linda i världen. Hon är dock öppen för att diskutera idén om att utveckla det svenska AI-teckenspråket. Men först måste tekniken ha kommit längre. Frågan är när det i så fall sker.

Mark Wheatley har en dröm:

– Tänk dig att en dag sitta och använda Google Translate. Du tecknar tack på brittiskt teckenspråk till Google och vill veta hur tecknet för tack ser ut på svenskt teckenspråk. Google svarar genom att visa det svenska tecknet, säger Mark Wheatley som själv är från Storbritannien och faktiskt kan teckna tack på svenskt teckenspråk.

Alltså en till utmaning att checka av: automatisk översättning mellan nationella teckenspråk.

TEXT: NICLAS MARTINSSON

BOKRECENSION:

Hav utan farleder

Författare: Leif Bergholtz

Förlag: Ekström & Garaya

Utgivningsår: 2020

Antal sidor: 429

Hav utan farleder är en berättelse om längtan efter gemenskap, kärlek och sex. En bok med svart humor och mycket värme. Så står det på baksidan av denna nyskrivna bok.

Författaren Leif Bergholtz är hörande barn till döva föräldrar och i femtioårsåldern. Han har jobbat som socialpedagog med personer med dövblindhet och CI och har även en kort karriär som teckenspråkstolk i bakfickan. Bokens huvudperson Therese är barndomsdöv, välutbildad, anställd på en hörande arbetsplats men inte så aktiv i dövgemenskapen. Hon är ensam, arg och bitter på livet. När hon flyttar tillbaka till barndomshemmet i Fiskebäckskil och sin far Gottfrid som är på väg att bli både döv och blind börjar det dock hända saker. För på gården bredvid flyttar en mycket deprimerad tvåbarnspappa in i uthuset för att slutföra ett dödligt uppdrag.

Boken innehåller väldigt fina skildringar av personerna och deras relationer. De är väldigt mänskliga med både goda och dåliga sidor. De är lätta att tycka om. Författaren har en särskild talang för att skildra hur människor tänker, fungerar och agerar i olika situationer. Själv fattar jag starkt tycke till Thereses pappa Gottfrid. Dialogen och många dråpliga situationer han hamnar i får mig att skratta. Men även Thereses systrar och den deprimerade grannen och hans barn skildras med värme och djup. Och den svarta humor som utlovas på bokens baksida.

Det är tydligt att författaren har stor kunskap om döva och teckenspråk. Återgivandet av teckenspråksdialogerna känns trovärdiga och många teckens utförande beskrivs lite kort i texten. Lite här och där i boken kommer utvecklingar med förklaringar om teckenspråkets grammatik och om hjälpmedel eller dövskolan. Ibland kan dessa förklarande utläggningar kännas lite långa men de tar inte över texten eller berättelsen. Det är ändå lätt att läsa vidare.

Boken som berättelse är överraskande bra men jag kan ändå inte låta bli att känna ett litet stråk av besvikelse över att när en döv person äntligen gestaltas i litteraturen på det här sättet så är det en som längtar efter ljud och som vill höra. Och som inte alls lever i dövas gemenskap eller i dövkulturen. Men å andra sidan, alla människor bär på en berättelse och det här är en av dem. Det finns döva som lever som Therese och identifierar sig med henne. För andra kommer den här boken att ge andra insikter. För hur som helst, Therese och hennes omgivning med familj och vänner och deras vilja att lära sig teckenspråk är väldigt fint berättad. Längtan efter gemenskap, kärlek och sex är ju ändå densamma oavsett om du hör eller inte. Det här är en bok med svart humor och värme precis som utlovats. Läs den.

YLVA BJÖRKLUND

Sofie Strid framför Masthuggarkyrkan i Göteborg hälsar: Alla har en plats i kyrkan, såväl små som stora, och du får komma precis som du är.

Sofie Strid, nyvigd präst:

– Det var som att komma ut när jag berättade att jag ville bli präst

DT har fått en pratstund med Sofie Strid, Sveriges första kvinnliga döva präst och Sveriges andra döva präst. Hon prästvigdes den 14 juni 2020 i Domkyrkan i Göteborg av biskopen Susanne Rappmann.

Sofie Strid berättar att hon alltid haft en inre men diffus längtan efter något, men hon visste inte vad det var. Nu har hon förstått att det nog måste ha varit Gud som kallade på henne.

Under sin uppväxt hade Sofie eller familjen knappt någon relation med kyrkan – det var först under hennes egen konfirmation som något såddes i henne och i hennes tro, som fick henne att närma sig kyrkan. Det var tack vare både hennes konfirmationspräst och hennes konfirmationsledare Johan Selin (som blev Sveriges första döva präst 2006) som hon började förstå sin tro.

Sofie kommer ursprungligen från Skelleftehamn.

– Senare visade det sig att både jag och dövprästen Johan Selin kommer från samma by – den lilla byn har verkligen producerat alla Sveriges dövpräster, säger hon och skrattar.

Efter konfirmationen och grundskolan Kristinaskolan i Härnösand flyttade Sofie till Örebro för gymnasiet och läste till målare. När hon tagit studenten erbjöds hon både ett jobb och ett boende i Borås. Det var i samma veva som Sofie och hennes man började ta emot fosterbarn som haft det tufft i livet. Sofie kände ett behov att hjälpa barnen i den mån hon kunde.

– Tack vare den här erfarenheten av att ta emot många fosterbarn, bl.a. ensamkommande flyktingbarn med olika trauman från sina hemländer, började jag reflektera över livsfrågorna. Då kände jag att

vi kunde förbättra världen med en person i taget, berättar Sofie.

I samband med att Sofie flyttade till västkusten började hon fundera över livet och började ifrågasätta sig själv och sina val. Var hon på rätt väg? Varför kände hon en konstant dragningskraft till Gud och kyrkan när hennes familj aldrig varit särskilt religiös bortsett från de vanliga högtiderna?

För att få ett svar på sina funderingar och frestelser beslutade hon sig för att börja läsa religion som en fristående kurs på Göteborgs universitet. Efter den religionskursen läste Sofie vidare.

– Dock velade jag fram och tillbaka flera gånger under utbildningen och undrade om det verkligen varit rätt val att bli präst. Kunde jag inte bli lärare i religion istället? berättar hon. Då pratade Sofie med en stiftsrekryterare för präster, och det var då hon bestämde sig för att satsa på att bli präst.

Flera gånger tänkte Sofie hoppa av, men hela tiden höll den här starka dragningskraften henne kvar.

– Kanske var det Gud som höll kvar mig? Det gjorde nog så att jag tog mig genom hela utbildningen, berättar Sofie.

För att man ska kunna bli präst idag (nya regler efter 2013) behöver man ha en masterexamen i teologi eller religionskunskap för att sedan antas som prästkandidat i ett stift. Sen följer ett års avslutande studier vid Svenska Kyrkans utbildningsinstitut, antingen i Uppsala eller i Lund. För Sofie tog det tio år innan hon prästvigdes eftersom hon varvade utbildningen med föräldraledighet och en lägre studietakt.

Det kändes inte helt självklart för Sofie att bli präst eftersom hon kunde känna sig "skyldig" för att hon inte kom från en familj med en kyrklig bakgrund.

– Det var som att komma ut från garderoben när jag berättade att jag ville bli präst. I början sa jag att jag skulle bli religionslärare för jag var ju inte hundra procent säker. Familjen blev lite förvånad men tog det bra. I dag menar hon att det inte går att jämföra sig med andra präster med tidiga kyrkliga bakgrunder, för alla präster har olika ryggsäckar.

– Men att jag haft den här inre längtan efter något så pass länge måste ändå betyda något. Kanske var det Gud som kallade på mig. Jag väntar fortfarande på att förstå ”varför” jag fick den här kallelsen att bli präst, säger hon leende.

Vidare får Sofie frågan om hur det känns att vara Sveriges första kvinnliga dövpräst. Sofie tyckte att det kunde kännas lite jobbigt i början, och att man som kvinna hela tiden måste bevisa sin förmåga, men hon hoppas att andra kan inspireras av henne.

Det har funnits andra döva som börjat gå det här prästspåret före Sofie och hon tänker mycket på dem. Hon betonar att de har gjort mycket mer än vad de tror. Sen får man inte glömma de andra som jobbar inom den teckenspråkiga verksamheten i kyrkan runtom i Sverige.

– Jag är bara den första prästvigda döva kvinnan i Sverige, betonar Sofie.

Innan Sofie prästvigdes juni 2020 fanns det planer på att viga vid en öppen ceremoni, och redan ett halvår i förväg hade hela 100 personer hunnit anmäla sig, men så ställde Covid-19 till det. Då fick prästvigningen ske digitalt istället, men intresset var fortsatt enormt. Det var över 8000 som tittade på vigningen genom nätet.

Dessutom har Göteborgs stift en policy att om man inte vill viga samkönade par får man inte bli präst, vilket Sofie tycker är väldigt bra:

– Jag tror stenhårt på alla människors lika värde.

Eftersom Sofie är nyutexaminerad präst är hon fortfarande i startgroparna att börja med nya aktiviteter inom den redan befintliga teckenspråkiga verksamheten i Göteborg.

– Jag vill bryta dövas isolering och ensamhet och ge dem en plats där de kan vara sig själva och känna gemenskap med varandra, berättar hon.

Vidare önskar hon att ha aktiviteter för yngre döva, både barn och ungdomar. I dag är de flesta som kommer till kyrkan äldre döva. Vidare har hela västkusten flera vackra pilgrimsvandringsleder, vilket är något Sofie vill fortsätta/utöka. Det är ett sätt att få varva ner och njuta av naturen samtidigt som man får vandra i sin egen takt.

Sofie får frågan om vad hon tror att hon som Sveriges andra döva präst har för betydelse för Svenska kyrkans teckenspråkiga verksamhet?

– Vi har både en manlig och kvinnlig präst, vilket ger döva fler alternativ till att välja vem de vill vända sig till, svarar Sofie.

Till skillnad från en diakon, som har en allmän tystnadsplikt men de har anmälningsplikt om någon råkar illa ut, har en präst total tystnadsplikt. Om en präst skulle bryta mot den totala tystnadsplikten kan det bli juridiska påföljder och prästen kan förlora sin titel eller bli straffad. Om en präst har ett behov att prata med någon, har hen dock rätt att ta upp det med en annan prästhandledare, men med fingerade namn för berörda.

Sofie menar att den tystnadsplikt hon kan bistå med som präst är väldigt viktig, särskilt inom dövvärlden. Därför värnar hon mycket om den.

TEXT & FOTO: MOA GÄRDENFORS

**Vill du prova på allmän kurs?
19 - 23 oktober**

**Är du nyfiken på dövstudier?
13 - 15 november**

**Är du senior och vill lära dig hur du kan använda din mobil eller surfplatta?
21 - 23 oktober**

www.vastanviksfhs.se

Pia fick jobb på Öresundsbron tack vare en tidningsannons

Pia Johnsson-Sederholm sökte en rad jobb efter att ha tagit examen som ingenjör. Hennes mamma kom på ett knep: det var att Pia skulle sätta in en tidningsannons och berätta om sig själv. Tricket fungerade. Det dansksvenska konsortiet, Öresundsbron, hörde av sig. Nu jobbar Pia hos dem som projektledare.

Bron, som fört Sverige närmare kontinenten, firar 20-årsjubileum i sommar.

Pia Johnsson-Sederholm hade skickat över hundra jobbansökningar. Trots att hon inte nämnde i ansökan att hon var döv, och att behovet av ingenjörer var stort i Sverige, fick hon inte något erbjudande. Hon blev kallad till flera anställningsintervjuer, men ingen av arbetsgivarna hörde av sig efteråt.

– Kanske för att de såg att jag använde teckenspråkstolk under intervjun, säger hon som tog examen som utvecklingsingenjör på Högskolan i Halmstad 2014.

– Marknaden ville också ha mer erfarna ingenjörer. Sedan var det enklare att få jobb inom industrisektorn. Min utbildning var mer inriktad mot innovation, inte industri.

Efter en tid som arbetssökande valde hon att studera i Kalifornien i ett år. Tillbaka i Sverige jobbade hon på choklad-

fabrik, återvinningsstation och häststall.

För att förbättra sina chanser att få jobb i den värld som hon helst av allt ville verka i, bestämde hon sig för att komma tillbaka till Högskolan i Halmstad. Hon gick masterprogrammet inom teknisk projektledning och organisationsutveckling.

2016 blev hon utexaminerad som civilingenjör. Fortfarande inget jobberbjudande. Hon arbetade som vikariesamordnare och lärarvikarie i ämnet svenska på Östervångsskolan i Lund i nästan två år.

– En dag föreslog min mamma att jag skulle sätta in en annons i näringslivet i Dagens industri där jag berättade om mig själv och att jag ville ha jobb. Mamma sa att hon kunde betala för annonsen. Vi såg det som ett sätt att vända på steken, säger Pia och menar att nu skulle potentiella arbetsgivare förhoppningsvis höra av sig till henne istället för att hon själv tog kontakt med dem.

Sagt och gjort. Pia körde med öppna kort. I annonsen stod det vilken utbildning hon hade och att hon var döv och använde teckenspråkstolk. Hon kunde också tänka sig att jobba var som helst i Sverige.

Knepet fungerade. I november 2017 hörde Öresundsbron-konsortiet av sig. De var nyfikna på henne och kallade henne till en intervju.

Efter intervjun erbjöd de henne en provanställning.

Hur reagerade du när du fick erbjudandet?

– Med skräckblandad förtjusning. Jag, som hade kämpat länge och bevisat att jag kunde, kände prestationsångest. "Är jag god nog för dem" tänkte jag. Under provanställningen var det mycket att ta in och lära mig. De sa dock till mig att jag som var ny skulle få ta det lugnt och hinna lära mig. Provanställningen övergick till en fastanställning och hennes titel är projektledare.

Varför tror du att du fick jobbet?

– Dels att de vill visa att de har mångfald bland sina anställda, dels att vi är en flerspråkig arbetsplats då vi är en dansk-svensk arbetsplats och har internationella kunder (i form av trafikanter över bron), tror jag. Men också för att de ville ha en kvinna då mansdominansen är stor här.

Pia jobbar med flera projekt. Det ena, som är det största, är målningsprojektet av bron.

Den snart 20 år gamla bron behöver ett nytt färglager som skydd mot bland annat rost. Hårt väder sliter på bron. Drygt 300 000 kvadratkilometer ska målas om. Första penseldraget gjordes i januari i år.

Målningsprojektet kan sägas vara tudelat. Den ena delen är själva målningen, den andra delen är målningsplattformen. Pia Johnsson-Sederholm jobbar med den sistnämnda.

Det innebär att hon och hennes kollegor har utvecklat, och ska utveckla, prototyper för specialdesignade och flyttbara plattformar som ska kunna fästas på olika sätt vid bron.

Tre flyttbara plattformar hänger nu från södra sidan av bron fram till 2023 om allt går enligt plan. Nästa steg i planen är den norra sidan som fräschas upp med start 2024. Undersidan får ett ansiktslyft från och med 2028. Hela arbetet ska vara klart 2032. En enorm utmaning väntar då senast bron målades var på marken innan den invigdes 2000.

Pia ansvarar för att dokumentera och se till att kraven på plattformen är uppfyllda. Målningsprojektet måste kunna föras på ett säkert och smidigt sätt utan att störa trafiken.

– Färgen håller i drygt 20 år. Så bron måste målas igen sedan, säger hon.

Andra mindre projekt som hon jobbar med är exempelvis att byta ut från analoga till digitala trafikkameror som läser av trafiken och att se till att skapa bättre flöden vid bommarna.

– Det med bommarna är ett roligt projekt för det är väldigt visuellt. Jag tänker på hur trafikljusen vid bommarna, som ger klartecken för passering, kan utvecklas.

Hon trivs väldigt bra på jobbet. En sak som hon uppskattar är att hennes arbetsgivare har varit tydlig med att hon ska få beställa tolk till olika möten. Hon ska inte tänka på hur hon ska kunna

spara pengar åt företaget genom att ibland avstå från att beställa tolk. Istället ska hon få fokusera på sitt arbete.

– Mina kollegor säger till och med ibland att de hellre vill ha fysiska tolkar på plats istället för distanstolkning.

Hennes arbetsgivare, som är en myndighet, har gjort en tolkupphandling. Nu har de avtal med ett tolkbolag.

– Det fungerar jättebra. Tolkarna kan svenskt teckenspråk, svenska och danska. Vi är en tvåspråkig arbetsplats.

Drygt hälften av kollegorna är från Danmark, resten från Sverige. Som döv säger Pia att hon missar det mesta av korridorsnacket. Därför har hon och kollegorna kommit överens om att all viktig information alltid ska kommuniceras via e-post och Microsoft Teams (en plattform som företag och organisationer använder för att kommunicera med varandra). Det gagnar inte bara henne utan också alla andra.

– Då säkerställer vi att alla får samma information, säger Pia.

En annan sak som hennes kollegor blivit bättre på är att ha ögonkontakt när de pratar med varandra. En konsult som Pia brukar jobba ihop med går nu en kurs i svenskt teckenspråk på fritiden. Några kollegor kan enklare tecken. Annars så kan Pia också läsa läppar och prata, men det är teckenspråk hon helst vill tala.

Pia kör DT till den konstgjorda ön Pepparholm på danska sidan för fotografering. Trafiken på bron är ovanligt gles på grund

av coronavirusets framfart. På frågan vad bron som firar 20-årsjubileum i sommar har betytt för Öresundsregionen säger hon att betydelsen är enorm. Det blev uppenbart för henne när hon, som växte upp i Stockholm, flyttade söderut 2008. De som växte upp i regionen berättade för henne hur omständligt det förut var att ta sig till andra sidan sundet med båt.

Den 15,9 kilometer långa Öresundsförbindelsen (själva bron är 7,8 km lång) invigdes den 1 juli 2000. I ett enda slag blev det mycket enklare att resa mellan grannländerna med fordon eller tåg. Tusentals arbetstillfällen har skapats i Öresundsregionen som närmast smält ihop. Sverige har också kommit närmare kontinenten.

Vad har bron betytt för dig personligen?

Pia ler när hon får frågan.

– Bron har betytt mycket för mig. Jag träffade min fästmo som är från Danmark. Vi dejtade en period. Då var det lätt för oss att åka och hälsa på varandra tack vare bron. Nu bor vi ihop i Malmö, säger hon som friade till sin käresta på självaste Pepparholm eller Peberholm som det heter på danska.

TEXT & FOTO: NICLAS MARTINSSON

Mer om 20-årsjubileet och brons historia finns att läsa på oresundsbron.com

Är ditt företag lösningsorienterat och öppet för utmaningar?

Jag har sökt en mängd utannonserade tjänster runt om Sverige. Men svaren jag fått är att de söker människor med mer erfarenhet, så det är något jag nu på detta sätt söker att få mer utav och utveckla!

Min förmåga att tänka "utanför lådan" ledde mig till den här annonsen, där jag utannonserar mig själv för ett jobb där jag får bidra med mina kunskaper och min ambition och utvecklas tillsammans med det företag som satsar på att utvecklas tillsammans med individen.

Kort fakta om mig:

- Utvecklingen gör mig magister i teknisk projektdesign & affärsutveckling (Högskolan i Halmstad, examen 2014 & 2016)
- Stort intresse inom teknik och designlösande problem.
- Har genom ett skolprojekt hjälpt ett företag att vända sin ekonomiska situation från förlust till vinst.
- Vunnit tävlingen om bästa design för prototypskild åt Lindhe Xtend tillsammans med min projektgrupp under utbildningen.
- Uppfunnit en ny typ av mobiltillbehör för väckning som ej är på marknaden än.
- Har mycket god engelska från mina studier i USA samt internationellt magisterprogram.
- Div och använder främst teckenspråk men kan läsa läppar och tala utan större problem vilket är för mig en styrka än svaghet. Använder teckenspråkstolk till möten.
- Behållare totalt fem språk och är resvan.
- Gick Ridsportgymnasiet i Strömsholm som gav en bra grund för samarbete och ledarskap.
- Har bil och b-körkort, är grym på att backa med håstsläp också.
- Styrelseledare på elitnivå vilket gör mig till en målinvetten individ.
- Bor för närvarande i Malmö och trivs, men kan vara flyttbar för rätt anställning.

Se gärna min profil på LinkedIn och/eller ta kontakt med mig genom mina uppgifter nedan.

Pia Johnsson-Sederholms annons i Dagens industri blev ett lyckokast.

NAMN: Florian Tirnovan.

ÅLDER: 30 år.

YRKE: Ungdomskonsulent.

BOR: Stockholm.

FAMILJ: Sambo.

GÖR HELST PÅ FRITIDEN: Träffar kompisar, spelar spel och jobbar med FlowTV.

SER HELST PÅ TV: Komediserier.

LÄSER HELST: Böcker om psykologi.

VACKRASTE TECKNET: Svårt, alla tecken är lika fina.

Florian Tirnovan om döv världen:

– Jag saknar mer vågade diskussioner och mindre passivitet

Florian Tirnovan är känd för att vara rolig och ha en träffsäker humor med sin Flow TV-produktion. Men som person är han också ärlig och "ofiltrerad" när det handlar om tabubelagda ämnen. För honom är det en konstant motgång eftersom han upplever att många är för passiva. För DT:s Martina Kvist berättar han om sin uppväxt, Flow TV och bristerna inom dövrörelsen.

Förväntansfullt klickar jag fram det digitala mötet där Florian Tirnovan väntar bakom skärmen. Jag möts av en varmt leende kille som hejar och sedan sätts intervjun igång. Inledningsvis frågar jag vem han är och till svar får jag: "en helt vanlig, snäll och simpel kille som håller familjen och vännerna kärt om hjärtat".

Till vardags arbetar Florian heltid som ungdomskonsulent hos Stockholms Dövas ungdomsråd där han varje dag strävar efter att förbättra situationen för döva ungdomar i Stockholm.

Men privatpersonen Florian känner vi också till väl. Han har genom sin succéartade humorsida Flow TV både fått människor att gapskratta och bli rejält provocerade med sina uppseendeväckande videoklipp.

Idén med Flow TV tog fart efter att hans kompisar uppmuntrat honom att skapa en alldeles egen sida istället för att lägga upp diverse videoklipp på sin privata Facebook-sida.

Detta var startpunkten för en ständigt växande och alltmer uppskattad humorsida på Facebook som i dag, efter fyra år, har cirka 43 000 följare.

Fanskretsen är väldigt bred, det vill säga både svenska och utländska, då majoriteten av videoklippen är på internationella tecken. Florian har gått från att endast ladda upp enstaka klipp till att resa till flera länder, delta i workshops, agera standup-komiker vid olika event och möta flera andra döva aktörer.

– Det kunde jag aldrig föreställa mig i dag när jag blickar tillbaka, säger han.

Det som Florian anser är typiskt hans humor stavas svart humor där hans idéer är uppbyggda efter hur han verklighetsbaserat och ironiskt skämtar om människor, normer och kulturer. Oftast handlar de om typiska normer och värderingar inom dövkulturen men också om döva och hörande i förhållande till varandra generellt sett. Han har även drivit med vissa offentliga döva personer och upplever stor uppskattning från fansens sida.

– Jag skämtar oftast om det alla tänker men inte vågar säga, nämner han.

Idéerna till hans inlägg är oftast frammanade av honom själv.

Han betonar att han gärna jobbar med andra personer men problemet är att det ofta lett till att hans humor blivit urvattnad, vilket fansen reagerat på. Därför jobbar Florian hellre ensam. De som vill samarbeta med honom får respektera den humor han har för att det ska fungera.

Gällande skämten, så betonar han hur viktigt det är med självdistans, självironi och att våga driva med sig själv, något som inte riktigt alla döva behärskar, tycker han.

– I början väckte jag många starka reaktioner, men det har minskat ju mer folk vant sig och börjat koppla till det jag skämtar om. Och sanningen är ju att de flesta kan relatera till skämten, berättar han.

Gillade att lyssna på pensionärer

Båda Florians föräldrar var döva och kom från Rumänien men flyttade till Sverige där Florian och hans syster föddes. Under sina yngre år gick han på Skeppargatans förskola mitt i Stockholms innerstan, som då låg alldeles mittemot det gamla Dövas Hus.

Förskoleåren tyckte Florian om. Han fäster sig gärna vid ett visst kärt minne.

– Medan alla andra barn cyklade eller lekte i sandlådan under rasterna så brukade jag smita in till pensionärerna hos dövföreningen mittemot eftersom jag tyckte det var så spännande att lyssna på deras storslagna berättelser, säger Florian och ler. Efter en stund så kom dagisfröken stapplande fram, skällande, för att hämta tillbaka en liten Florian dit han skulle.

När Florian blev äldre började han på Manillaskolan på Djurgården där han avverkade alla sina år i grundskolan. Som ung pojke hade han massor av vänner och fann glädje i att hitta på bus, spela fotboll och vara utomhus större delen av tiden.

En sak han nämner är hur ofta han försökte tuffa till sig, fast han innerst inne var väldigt emotionell och känslig som person.

När han var yngre brydde han sig mycket om vad folk tyckte om honom, hur han skulle se ut och bete sig. En ganska typisk sak kring ungdomar, vilket bara är slöseri med tid, tycker han. I dag skrattar han bara åt det och säger att man mognar med åldern och bryr sig mindre och mindre. Även har gymnasietidens olika händelser format honom till en starkare person i dag.

– Ärligt talat så bryr sig knappt någon om hur du är och ser ut, så det gäller att bara köra sitt eget race, säger han.

Hans dövidentitet fick sig en rejäl dos

2012 valde han att plugga i Danmark på Frontrunners, en

utbildning som varje år rekryterar begränsat antal döva från hela världen för att bo och studera på en och samma plats i ett år. Under året lärde sig Florian mycket om viktiga faktorer som ledarskap och Deafhood.

– Innan tiden med Frontrunners kunde jag förminska döva genom att exempelvis bara vilja ha jobb på den hörande marknaden och ha en hörande partner eftersom det kändes ”finare”. Frontrunners förändrade mitt tankesätt totalt och jag är i dag en väldigt stolt döv person, berättar han.

Florian kan uppleva för mycket neutralitet inom dövvärlden när vi kommer in på vad han tycker om dövrörelsen i Sverige. Han har sedan flera år tillbaka engagerat sig ideellt inom dövrörelsen som styrelsemedlem under en tid hos SDUF (Sveriges Dövas Ungdomsförbund) och en tid hos SDUR (Stockholms Dövas Ungdomsråd).

Men Florian har också varit synbart aktiv i sociala medier genom sin privata Facebook-sida. Han uppger att han gång på gång har försökt belysa vita fläckar inom dövvärlden. Han har gjort det genom återkommande statusinlägg, både texter och videor, där han ifrågasätter ämnen som är helt vanliga men som ändå kan uppfattas som känsliga. I inläggen frågar Florian sig ofta varför saker ser ut som de gör eller vilka förändringar man kan göra. Det är nämligen något som inte alltid uppskattas av alla.

– Jag upplever att många döva har svårt för att ta emot konstruktiv kritik och att acceptera att de kan ha fel ibland. Så många gånger jag velat hålla mig till viktiga ämnen men det har bara sparat ur och övergått till att man tagit saker personligt. Jag hade hoppats på ett högre tak inom dövrörelsen i Sverige, menar han.

Rent spontant tror Florian att det beror på bristande kunskaper och färdigheter inom diskussionsteknik hos en del döva.

Att kunna skilja på bråk och diskussion är viktigt. Själv minns han inte att han någonsin fått öva på det i grundskolan. Det blir enligt honom som att folk alltid försiktigt trippar runt på tårna i rädsla för att råka säga eller göra fel. Han önskar att dövskolan blev bättre på att förbereda sina elever inför den verkliga världen där det råder många samhällsfrågor och tabubelagda ämnen som man är tvungen att möta genom livet.

Normaliseringen av oegentligheter och orättvisor inom dövvärlden, på arbetsplatser, styrelser, och bland privatpersonerna upplever Florian som problematisk.

– Det som mest stör mig är inte att folk inte har åsikt i frågorna.

Det är att flera som håller med gärna yttrar sig privat till mig och andra men inte kan ta tjuren vid hornen själva och ryta ifrån, tycker han.

Han upprepar att döva är för rädda om sitt eget skinn och att inga större förändringar uppstår. Florian tar upp om att trots mångas kännedom om problemen så saknas det riktiga insatser från organisationer och företag där man seriöst och helhjärtat arbetar mot bristerna.

– Jag vill se mer offentliga åsikter och mindre neutralitet. Sluta vara så passiva bara för att dövvärlden är liten, det sker diskussioner

Florian Tirnovan som ståuppkomiker på Dövas hus i Stockholm.

FOTO: PRIVAT

och protester överallt ute i samhället i övrigt, menar han. Det är för honom otroligt energitömande att ständigt vara bland de få som vågar säga sanningen och inleda diskussioner. I dag känner Florian att han tagit mer avstånd på grund av det.

– Mitt psyke klarar inte det längre. Jag har slutat bry mig, vilket är tråkigt men det är så verkligheten ser ut, säger han.

”Jag gör det som känns roligt”

I dag lever Florian tillsammans med sin finska sambo Charlotte som han träffade under Nordiskt Ungdomsläger (NUL) på Island 2016.

När jag frågar om framtiden berättar Florian att han har en del spännande visioner angående Flow TV men gällande det privata så beskriver Florian framtiden som något han inte riktigt tycker är superviktigt.

– Jag är som sagt enkel, för mig handlar det om att göra det som känns bra och roligt, tills det blir tråkigt, då slutar jag, helt enkelt, säger han.

Inom arbetsmarknaden har Florian oftast bytt jobb vartannat år, just därför att han törstar efter nya utmaningar.

– Nu trivs jag så bra och är inne på mitt tredje år som ungdomskonsulent hos SDUR, så vem vet, kanske blir jag kvar, säger Florian med en viss glimt i ögat.

Som han tidigare nämnt har Florian backat från styrelsearbete inom dövvärlden. Men han kommer absolut tillbaka, senare i framtiden, förklarar han.

I dag vill han hellre lägga sin energi på Flow TV och hoppas på en växande framgång där han kan få fler att skratta.

– Det får jag ju passa på nu när jag är ung, avslutar Florian leende.

Senaste draget är Flowies in Drag där han och skådespelare Joakim Hagelin Adeby spelar dragqueen* Flowelina och Jaqueline, en hyllning till den amerikanska dragshowen Deafies in Drag.

TEXT & FOTO: MARTINA KVIST

*Dragquenn – person utklädd till kvinna, ofta i överdriven tappning, i underhållningssyfte.

Ulrica Broberg och Juli af Klintberg är övertygade om att de ärvt vissa egenskaper, bl.a. samma humor. Alfild af Klintberg på sitt bröllop (i vit klänning) med sina nio systrar på släktgården Vretaberg 1900.

Ulricas och Julis oväntade släktband

Juli af Klintberg och Ulrica Broberg hade inte en blekaste aning om att de var släkt när de var yngre och gick på Manillaskolan. Några blandade till och med ihop dem när de var äldre. De sades vara likadana till sättet.

I september i år gjorde Ulricas mamma ett oväntat fynd. Det var att Ulricas mammas farmor var Julis pappas farfars storasyster.

Juli af Klintberg stod på mejeriavdelningen i mataffären och skulle hämta en mjölkförpackning när mobilen vibrerade. Juli såg att det var Ulrica Broberg som ringde, och blev fundersam. Hon brukade normalt inte ringa henne bara så där. "Det måste ha hänt något" tänkte Juli och tryckte på Svara.

Ulrica berättade exalterat om sin mors upptäckt. Fyndet visade att hennes mammas farmor var Alfild af Klintberg. Ulrica frågade Juli om hon kände igen namnet. Hon svarade ja men kunde inte riktigt placera henne i släktträdet. Efter att ha konsulterat med sin pappa Manne (känd teckenspråkig clown) bekräftade Juli att Alfild var hennes fars farfars storasyster.

– Jag tänkte "Jaaa! Äntligen har jag en döv släkting och det är inte vem som helst utan Ulrica". Jag är glad över att det är någon jag känner, säger Juli af Klintberg.

– Det är svårt att förstå att jag är släkt med Juli. Vi kände ju varandra redan när vi var yngre. En del tyckte att vi såg likadana ut och var som systrar (det är fyra år mellan dem), säger Ulrica som är stolt över att ha en döv släkting.

Allt började med att Ulricas mor lyssnade på ett radioinslag om Skansenmarschen i vilket hennes farfar, Patrik Gyllenhammar, medverkade som amatörkompositör. Hon blev nyfiken på ett visst musikstycke och googlade. I samma veva kom hon att undra vem hennes farfar var gift med. Hon blev adopterad som liten och visste därför inte vad hennes farmor hette. Så hon fortsatte

att googla. Då fann hon att Patrik Gyllenhammar var gift med Alfild af Klintberg.

Hennes efternamn lät bekant, tyckte Ulricas mamma. Hon kom att tänka på sin dotters skolkamrat, Juli från Manillaskolan, och hennes pappa Manne. Så hon kontaktade sin dotter som sedan ringde Juli i matbutiken.

Juli och Ulrica, som föddes döva, säger att det är möjligt att de bär på samma "dövgen" från Alfilds sida, men helt säkra kan de inte vara. Däremot är de helt övertygade om att de ärvt vissa yttre egenskaper: samma framtänder, ögonlock och näsa (båda två är även piercade i näsan). Och så har de samma humor och alltid nära till skratt.

Tillbaka till Alfild af Klintberg. 1900 gifte hon sig med Patrik Gyllenhammar på Vretabergs gård i Grödinge söder om Stockholm. Herrgården köptes av Alfilds föräldrar 1883 som sommarnöje för sig och sina tolv barn. Sedan dess har den fungerat som af Klintbergs gård. Varje år firas olika högtider där. I dag är släkten stor: uppåt 600 personer.

Någon dag när coronaläget börjar lugna ner sig, planerar Juli att ta Ulrica till släktgården. Hon är tacksam för att Ulricas mamma gjorde upptäckten i september.

– Tur att Ulricas mamma gjorde det nu, inte sedan. Många tänker ju "Vi tar det sedan, men kanske det aldrig blir av" säger Juli och syftar på släktforskning. Inte bara det – det finns en sak till som hon och Ulrica förundras över.

Ulricas mammas biologiska far bekände i samband med bortadoption att han var hennes pappa. Om han inte hade skrivit på något faderskapsintyg, hade Juli och Ulrica aldrig fått reda på att de var släkt med varandra. En tillfällighet med andra ord.

– Det är helt otroligt. Jag vill tro att det finns en mening med allt, säger Juli och Ulrica nickar instämmande.

TEXT & FOTO: NICLAS MARTINSSON

Så kan du hitta döva släktingar

Vi är många som drömmer om att hitta en okänd dövs släkting. Tomas Hedberg, som brinner för dövas historia och släktforskning, ger tips om hur man kan hitta eventuella döva släktingar. Så enkelt är det inte, men man kan ha tur.

Många är vi som inte vet varför vi föddes döva. Våra föräldrar kan ha burit på en "dövgen" utan att de känner till det. Innebär det att vi har döva släktingar långt bak i tiden? Helt säkert är det inte. Men det finns döva som genom släktforskning lyckats få reda på att de har döva släktingar. Sedan finns det naturligtvis flera generationer döva, de kan också ha intresse av att hitta ännu fler döva släktingar.

Varför tror du att många döva blir glada om de hittar döva släktingar?

– Det är en fråga om kulturell identitet. Vi blir glada och stolta om det finns fler döva i släkten som vi kan identifiera oss med. Sedan är det också en fråga om status, speciellt för dem som har döva släktingar i flera led, säger Tomas Hedberg.

Han tipsar om att första steget är att börja med att bygga upp ett släktträd, något som kräver tålmod och intresse. Lättast är om man inleder med en antavla, dvs. en tavla som visar anorna: far, mor, farmor, farfar, morfar och mormor och så vidare. Detta istället för en stamtavla – dvs. en släkt som visar att alla har samma stamfader, till exempel farfar och farfars bror.

Man kan teckna abonnemang hos en släktforskningssajt, t.ex. myheritage.se, ancestry.se och arkivdigital.se. Dessa webbplatser har miljontals arkivuppgifter om avlidna personer i Sverige (och i vissa fall även svenska amerikaemigranter) och kan automatiskt komma med förslag när man matar in en viss persons namn, födelse- och dödsår i sitt digitala släktträd.

När man väl har gjort ett släktträd, och vill hitta eventuella döva släktingar, finns det flera sätt, enligt Tomas Hedberg. Här handlar det om tur, och återigen, tålmod.

– Det är lättare om man har ett ovanligt efternamn, t.ex. Bergius, Drugge eller soldatnamn som Lustig och Sköld. Då finns det färre personer att släktforska på, och man kanske känner till en dövd person med samma efternamn i kombination med lokal ankytning. Med patronymikon (fadersnamn, t.ex. Nilsson) är det betydligt svårare då dessa efternamn är väldigt vanliga.

Ett annat sätt är att gå igenom kyrkoböckerna (titta specifikt efter husförhörlängder/-böcker). På 1800-talet hade domkapitlen nämligen ansvar för att skicka döva elever till de nyöppnade dövskolorna (så kallade dövstuminstitut på den tiden). Domkapitlen begärde därför in detaljerade förteckningar på alla döva barn av stiftet. I kyrkoböckerna kan benämningar hittas som dövstum/döfstum eller dövd och stum.

Ett tredje sätt är att göra dna-test, något som flera släktforskningssajter erbjuder. Då kan man få eventuella matchningar med personer som skickat in dna-test via samma tjänst. Kanske det finns döva bland dem (om man känner igen deras efternamn, dna-test ger inte info om en person är dövd eller inte). Resultat av dna-test kan skilja sig åt beroende på vilken sajt man väljer. Enligt tidningen PC för alla är sajterna myheritage.se, ancestry.se, familytreedna.com och 23andme.com bra val.

– I Finland är det många döva som skickat in dna-test och fått spännande matchningar. Jag rekommenderar döva i Sverige varmt att göra samma sak, säger Tomas Hedberg som själv har döva släktingar i både Finland och Sverige.

TEXT & FOTO: NICLAS MARTINSSON

Har du lyckats hitta döva släktingar? Berätta gärna mer om din upptäckt för oss: redaktionen@dovastidning.se

Läs och se mer på dovastidning.se

Romeo och Julia på Gullbacken

TEXT OCH WEBB-TV DT har sett Riksteaterns Tyst Teaters pjäs *Romeo och Julia på Gullbacken*. "De lyckas med att kasta kärlekspilarna in i mitt hjärta. På riktigt." skriver DT:s Niclas Martinsson.

Alternativ födelsedagssång

WEBB-TV Glöm "Ja, må du leva". Det finns en till födelsedagssång. Lars Otterstedt förklarar tanken bakom den och hur den ser ut. Den har börjat spridas allt mer.

Lars Kruth skulle ha fyllt 100 år

TEXT Dövrörelsens ideolog och nestor, Lars Kruth, skulle ha fyllt 100 år den 3 november 2020. Han gick bort den 11 februari förra året. DT återpublicerar minnesbilagan om honom.

Boktips på svenskt teckenspråk

WEBB-TV OCH TEXT Desirée Stensdotter tipsar om boken *Överlevarna*. "Den är välskriven och innehåller mycket smärta och mörker med många hemligheter som kommer upp till ytan" tyckte hon.

NAMN: Per Edvard Eriksson.

ÅLDER: 68 år.

YRKE: Pensionerad tandläkare.

FAMILJ: Fru, två barn och två barnbarn.

GÖR HELST PÅ FRITIDEN: Bokläsning, möten med människor och läderarbeten som läderpåse, -bälte och -bokomslag.

LÄSER HELST: Historieböcker och skönlitteratur.

SER HELST PÅ TV: Antikrundan och Salvage Hunters.

VACKRASTE TECKNET: FÖRLÅT – ett fint, gammalt och uttrycksfullt tecken. När vi använder tecknet FÖRLÅT, så visar vi mening-
en med det.

Per har grävt i folks munhålor och dövas historia i över 40 år

Vad har dövas historia, latin och tänder gemensamt? Mer än man tror. Göteborgsbon Per Eriksson har verkat som tandläkare i 40 år och utgett tre dövhistoriska böcker. Den senaste utgåvan, *Munktecken i Sverige*, kom tidigare i år. Nu funderar han på att kanske starta ett nytt bokprojekt, då utanför Sveriges gränser.

1960-talet. Per Eriksson springer upp till femte våningen efter skolans slut, något han ofta gör. Där finns hans föräldrars privata tandläkarmottagning. Kliniken är centralt belägen i Gävle. Fascinerat följer han deras arbete med att laga tänder. Han ser dem ta röntgenbilder, ge bedövningssprutor och fylla hål med amalgam eller guld. I labbet intill studerar han hur tandteknikern arbetar med tandavtryck som består av gipsmassa.

– Det fanns bara ett yrke som jag kunde tänka mig: tandläkare, säger Per som såg upp till sina föräldrar och kom in på tandläkarutbildningen i Göteborg 1973. Hans persontecken kom senare att bli synonymt med yrket.

Tandläkarmottagningen är ett ställe han trivs på. I skolan känner han däremot inte att han alltid finner sig tillrätta. Det är en viss tandläkare som kommit att få ett avgörande inflytande på hans och många andra döva och hörselskadades skolgång på 1950- och 60-talen: Erik Wedenberg.

1950-talet. Per, som är född i Jämtland och bosatt i Gävle, sitter och leker nära militärflygplatsen på Frösön där familjens sommarställe ligger. Pers moster lägger märke till att han inte reagerar när stridsflygen på låg höjd flyger över honom och kusinerna med dånande ljud. Kusinerna tittar däremot upp mot planen.

Eftersom ingen hörselspecialist finns i Gävle, där han är uppväxt, tar hans föräldrar honom till hörselläkare Bengt Barr på Karolinska sjukhuset i Stockholm för hörseltest. Han är överläkare i barnaudiologi och sedermera professor. Per, 2,5 år, konstateras vara döv.

Som privatpraktiserande tandläkare får hans föräldrar reda på att en tidigare tandläkarkollega, Erik Wedenberg, har utarbetade metoder för hörsel- och talträning och att ett antal förskolor runt om i landet använder Wedenbergsmetoden.

En förskola finns för hörselskadade i Gävle. Även på den förskolan är det hörsel- och talträning. Per vill dock inte gå där. Han minns inte varför. Istället kommer en privat dam hem till honom klockan 9-10.45 varje vardag. Hon har språkträning genom tal i örat enligt Wedenberg-metoden.

Kort om Erik Wedenberg. Han hade en döv son, och bestämde sig för att återuppta sina medicinska studier. I sin avhandling 1951 skrev han om sin metod för hörsel- och talträning. Träningen gick ut på att man skulle tala direkt i barnets öra. Barnen skulle också

lära sig läppavläsning och teckenspråk skulle undvikas. Enligt honom var resultaten lovande. Metoden spreds snabbt och ett antal wedenbergska förskolor öppnade runt om i Sverige på 1950- och -60-talen.

– Mina föräldrar gjorde vad de trodde var rätt på den tiden, säger Per som inte kunde tala svenskt teckenspråk då. Han kände sig ofta utanför i större sällskap, till exempel släktmiddag hemma.

1959 börjar Per klass 1 i grundskolan. Samma år då Gävles första hörselklass bildas. Han och tre andra elever går i den. I klass 4-6 studerar de tillsammans med hörande elever. De har hörlurar och mikrofon på skolbänken.

I högstadiet och de två första åren i gymnasiet är Per den enda döva i klassen. Det är då han börjar känna sig ensam och lite förvirrad. Han bestämmer sig för att börja gå i den gymnasiala verksamheten för gravt hörselskadade i Örebro. Ett lyckokast, visar det sig senare.

1970-talet. På idrottens dag 1972 åker han och andra skolkamrater på cykelutflykt runt sjön Tysslingen utanför Örebro.

– Tre flickor jagade mig när vi cyklade. Christina vann, säger Per leende och ser stolt ut.

Han blir inte bara kär i Christina utan börjar också lära sig svenskt teckenspråk för att kunna teckna med henne och andra döva. En dubbel vinst med andra ord.

Christina, som han gifte sig med 1978, har en annan bakgrund än han. Redan som liten fick hon tillgång till teckenspråk då hon gick på Alma Abrahamssons förskola i Göteborg. Förskoleföreståndaren var en känd teckenspråksförespråkare.

Per byter spår i gymnasiet och går i en klass för döva istället för hörselskadade. För honom är det som att en ny värld öppnar sig. Med teckenspråk känner han sig lugnare och tryggare – han kan lättare bli förstörd och förstå andra.

Efter studenten 1973 kommer han in på tandläkarutbildningen i Göteborg. Han känner knappt någon i staden när han börjar studera. Motivationen att lära sig svenskt teckenspråk och träffa andra döva gör att han besöker Göteborgs Dövas Förening på Dalheimers hus varje tisdag kväll.

– Där fanns det alltid cirka 30-40 personer.

1978 tar han tandläkarexamen och får jobb på Folktandvården i Örebro läns landsting. Sedan får han mot avtal arbeta på Birgittaskolan och Ekeskolan i Örebro, statliga specialskolor för döva och hörselskadade. På den tiden hade specialskolorna ansvar för elevernas tandvård. Några skolor hade egen tandläkarmottagning medan andra hade avtal med tandläkare på stan.

Per blir kvar på Birgittaskolan och Ekeskolan i tio år. Han stortrivs då många på arbetsplatsen utöver eleverna kan teckna.

Vad betydde det för eleverna att de hade en döv tandläkare?

– Övertandläkaren i tandreglering (från landstinget) kunde

konstatera att barnen blev lugnare med mig eftersom jag gav information och förklarade på teckenspråk.

1978 kan sägas utgöra startskottet för hans arbete med dövhistorieforskningen. Han upplever att de uppgifter som finns om dövas historia är alltför knapphändiga och utspridda på olika ställen i Sverige och att en modern skolbok om dövas historia saknas.

1979 blir han invald i Dövas Förening i Örebro styrelse (DFÖ). Samma år får föreningen en donation av avlidne före detta dövskolerektorn Hilding Zommarin. Donationen innehåller äldre böcker och tidningar om döva. Per kastar sig över dem.

Han fortsätter att gräva i olika arkiv, dokument och böcker. Behovet av att göra en sammanställning om dövas historia med inriktning på dövundervisning växer. Tord Lind, dåvarande chef för SIH Läromedel och sedermera kanslichef för Sveriges Dövas Riksförbund, uppmanar honom att göra en modern skolbok av materialet.

1993 utges Dövas historia del 1. Succén är ett faktum. Boken är efterlängtd och översatts dessutom till engelska och japanska. 1999 kommer Dövas historia del 2 ut, betydligt tjockare och med fokus på Sverige och Norden. Den första är mer inriktad på hela Europa och lite om USA.

Tillbaka till tandläkarmottagningen på Birgittaskolan och Ekeskolan, som utgör en liten del av den svenska dövhistorien. Skolorna beslutar att stänga sin tandläkarmottagning 1988. Därmed upphör Folk tandvårdens avtal med skolorna. De fyra andra specialskolorna har redan slutat med att ge tandvård (Kristinaskolan var först med det).

– Motiveringen var att man skulle tänka modernt och att tandvården inte ingick i skolans uppdrag, förklarar Per.

Han får istället jobba heltid på Folk tandvården i Örebro. En stor del av patienterna är döva. Inte alla döva vill ha honom som tandläkare.

– Personkemin avgjorde. En del accepterade mig, andra gjorde det inte. Det var helt ok, säger Per som även hade hörande patienter.

– Många hörande patienter hade positiv attityd och kunde teckenspråk. Men det fanns också de med negativ attityd, berättar han som i övrigt kan tala och läsa läppar.

2004 lämnar Per sin styrelseplats i DFÖ efter 25 år och Folk tandvården i Örebro. Han och hans fru vill byta miljö. Därför bestämmer de sig för att flytta till Göteborg med sina barn. Per tar en anställning som tandläkare i Vänersborg där hans svärföräldrar bor.

Pers fru, som arbetar som psykolog, bor kvar i Örebro den första tiden innan hon och barnen flyttar ner till Västra Götaland 2005.

Per trivs på nya jobbet. Att träffa och jobba med människor är något han alltid tyckt om. När han är på fortbildning i en annan stad, passar han ofta på att gå till olika arkiv och gräva i dokument som rör döva när han har tid över.

För sitt brinnande intresse och engagemang för dövas historia, som han sysslat med på fritiden, har han blivit belönad med Sveriges Dövas Riksförbunds utmärkelse Guldtecken 2017.

En del ur motiveringen lyder: ”Tack vare sitt genuina intresse och engagemang för dövhistoria har han stått för viktiga bidrag i våra förutsättningar att få mer kunskap om vår historia”.

– Det var fint att få ett erkännande för mitt arbete.

Den 1 juni 2018 går han slutligen i pension. Det känns rätt, han är färdig med sitt jobb.

– 40 års arbete räcker.

2020 utger han sin tredje bok, Munktecken i Sverige. Han säger att han alltid har varit fascinerad av ikonerna och handalfabetets historia. Före bokutgivningen fanns inga böcker om munktecken som användes i landets kloster.

Handlingen i korthet:

Redan på 500-talet fanns en stadga som reglerade klosterlivet i en italiensk ort: absolut tystnad under vissa tider av dygnet. Att meddela sig med hjälp av tecken var dock tillåtet. Det kommunikationssättet kom att användas på kloster i andra länder, bland annat Sverige, i flera hundra år tills tystnadsplikten gradvis blev uppluckrad.

I sin bok skildrar Per historien då munkar i Sverige under medeltiden brukade tecken och presenterar teckenlistorna från klostren i Sigtuna och Vadstena. Några av dem använder vi till och med i dag.

– Som tecknen för UNGE och ÅSNA, säger Per som under arbetet med teckenlistorna haft nytta av sina kunskaper i latin från tandläkarutbildningen.

Nu funderar han på att kanske ge en till bok, den om munktecken i Europa.

– Munkarna var väldigt internationella. De startade kloster i olika länder, hade utbildning och internationellt utbyte, säger Per som därför är nyfiken på hur lika eller olika klostrens i Europa respektive teckenlistor var och om några av tecknen fortfarande är aktuella i dag.

Han vill dock först se vilken respons boken Munktecken i Sverige får. Om omdömen är positiva, kan han tänka sig att starta ett nytt projekt där han gräver fram klostrens teckenlistor i några utvalda europeiska länder.

– Jag kan dock inte vara ensam i det här utan behöver i så fall hjälp med insamlingen.

Nu bistår han Göteborgs Dövas Förening med att få fördjupning i, och få ordning på, föreningens historia. En salig men organiserad röra från 1912, då föreningen bildades, som han uttrycker det. Han är även ordförande för Göteborgs Dövas Pensionärsförening.

För att ta sig till dövföreningen tar han alltid färjan till Stenpiren, sedan spårvagn till Järntorget. En tur som han uppskattar. Tillsammans med sin fru bor han i ett nybyggt område i Göteborg alldeles intill Göta älv. Han kan inte få nog av att se alla båtar komma och passera då han alltid har älskat båtar. Som liten seglade han optimistjolle i Gävle.

– Göteborg är en spännande och kuperad stad.

Han tar gärna ofta Danmarksbåten till Fredrikshamn när han kan. Nu har dock antalet resor över Kattegatt blivit glesare p.g.a. corona.

På tal om corona. Per säger att Sverige har blivit omtalat i världen för sina rekommendationer istället för förbud och total lock-down. Han jämför med den internationella dövlärarkonferensen i Milano 1880. En felaktig faktauppgift har spridits:

– Att konferensen ska ha beslutat att förbjuda användningen av teckenspråk i dövundervisningen, vilket är fel. Korrekt är att konferensen har antagit en resolution om att inte använda teckenspråk. Det innebär inte att det är ett förbud utan endast ett uttalande (rekommendation). Sedan har det omtolkats till ett förbud. Det är viktigt med rätt fakta. Skriv gärna det i tidningen.

TEXT & FOTO: NICLAS MARTINSSON

A black and white photograph of Jamila Ouahid performing on stage. She is wearing a large, dark, wide-brimmed hat and a patterned dress with a long necklace. She has her mouth open as if singing or shouting, and her right hand is raised near her face. In the background, other band members are visible, including one playing a trumpet.

5 frågor till: Jamila Ouahid artist

Du har gjort succé med bandet Louisiana Avenue under Sverigeturnén sommaren 2019. Du och bandet planerar att fortsätta arbeta tillsammans. Hur kommer det sig att du vill göra det igen med dem?

– Ärligt talat var jag skeptisk till det här i början och ifrågasatte om jag verkligen skulle kunna fånga den döva, hörselskadade och hörande publiken. Jag blev så motbevisad. Aldrig trodde jag att så många döva och hörselskadade skulle finna intresse i att komma och se på oss. Sen brinner jag för att bidra till att sprida teckenspråket ännu mer. Det motiverar mig och är en av anledningarna till att jag fortsätter!

Vilka reaktioner har du fått på att du som döv artist är med i bandet?

– Jag har mött både positiva och negativa reaktioner från alla möjliga håll. Varför spelar jag? Vad är syftet? Vad vill jag bevisa? Kan jag verkligen? För mig handlar det delvis om att vända och vrida på alla fördomar.

Flera personer oavsett hörselgrad har kommit fram och sagt saker i stil med ”jag trodde inte att döva kunde göra detta, men så fel jag hade”. Positiva reaktioner där döva och hörselskadade blir inspirerade till att våga göra liknande saker och hörande vill börja lära sig teckenspråk. Det är härligt att kunna agera förebild på olika sätt.

Hur fungerar det när du står och sjunger på scenen?

– Jag sjunger alltid tillsammans med sångaren Pär Stenhammar på scenen. Jag tecknar och han sjunger med

rösten. Vi dansar också till låtarna. För övrigt har jag en ”feeder”, en teckenspråkstolk, som tolkar det som sägs under mellansnacken och hjälper till att reglera rätt taktkänsla under oplanerade pauser eller förändringar som beror på publiken. Om tolken inte finns på plats är Pär min ”feeder”. Vi har alltid ögonkontakt och han signalerar när vi ska börja sjunga. Allt ska vara klart och tydligt för oss båda innan vi går upp på scenen. Jag lärde känna honom och bandet alltmer under turnéns gång vilket gjorde att vi synkade bättre och bättre för varje gång.

Vad betyder musik för just dig?

– Trots att jag är stendöv och aldrig lyssnat på musik med öronen under uppväxten så känner jag istället av den. Jag har alltid älskat att dansa och att översätta poesi eller texter till det visuella språket.

Louisiana Avenues huvudsakliga budskap i sin musik faller också mig helt i smaken. De vill sprida glädje och positivitet. Här passar min personlighet in perfekt och jag kan vara mig själv fullt ut när jag uppträder med dem. På samma sätt som man njuter av att lyssna på musik, omvandlar jag allt det till det visuella, teckenspråket, takten, attityden, dansen med mera. Jag vill föra samman teckenspråkiga och icke-teckenspråkiga.

Sist men inte minst, hur ser era planer ut i sommar?

– Det är tufft nu med coronavirusets spridning, det har påverkat våra turnéplaner. Men vi kommer absolut att hitta på något annat sätt att sprida kärlek och dansa loss!

TEXT: MARTINA KVIST FOTO: TOMAS KOLD

Fame Visukalen (2012) FOTO: MATTIAS ERN

Den allra första teatergruppen 1970. FOTO: RIKSTEATERN

Tyst Teater 1970-2020

Allt annat än tyst – dags för ett nytt namn

Banbrytande sedan 1970. Tyst Teater har gått från att vara en liten uppstartad teaterensemble till att bli en del av Riksteatern och i dag ha bjudit på 98 produktioner med scenkonst som berör och påverkar. Den 21:a november sker 50-årsjubileet och då ska ett alldeles nytt namn invigas.

April 1970. Ett samarbete mellan Sveriges Dövas Riksförbund och ABF ledde till att ett gäng teaterstudenter på Västanviks Folkhögskola startade en teatergrupp, som i dag stolt firar 50 år och nära 100 produktioner (egna produktioner eller samproduktioner med andra teaterhus).

Vineta Lyxell, Gunilla Wågström Lundqvist, Nicke Adolfsson, Ing-Britt Adolfsson och Tage Karlsson. Det var namnen på personerna i den teatergrupp, ledd av teaterledaren Ecke Olsson, som visade upp den allra första föreställningen Att vara döv i Sverige vid SDR:s kongress juli 1970 i Örebro. Pjäsen fick stor uppskattning av publiken och personer inom teatern.

– Man upptäckte en annan slags scenkonst som endast döva kunde skapa, säger Gunilla Wågström Lundqvist, en av grundarna.

Efter diverse produktioner fick ensemblen en alltmer växande publik och drevs av passion och en envis vilja att fortsätta. 1977 kom ett efterlängtat beslut från regeringen; Tyst Teater skulle bli en del av Riksteatern, vilket gav möjligheter till att nå en större publik. Det hårda arbetet gav resultat.

Tyst Teater såg världens ljus innan det svenska teckenspråket ens blev erkänt som ett språk. Teatern är också världens andra teater för döva efter National Theatre of the Deaf i USA, som grundades år 1967. I 50 år har Tyst Teater vänt sig till både den döva och den hörande publiken, agerat förebild för andra teckenspråkiga teaterhus i världen, uppmärksammat många döva eldsjälar, inspirerat och satt

den svenska teckenspråkiga scenkonsten på världskartan.

Vi blickar tillbaka till några höjdpunkter. År 1989 deltog Tyst Teater i Deaf Way, den internationella kulturfestivalen för döva i Washington DC, USA. De var med och pressade fram en uppstart av den första teckenspråkiga skådespelarutbildningen på Teaterhögskolan i Stockholm 1993. Tre studenter tog examen efter tre år.

1997 ansågs Tyst Teater ha utträttat värdefullt arbete och tilldelades en utmärkelse från Sveriges Teaterkritikers Stora Pris. Den oförglömliga Odysséen sattes upp 2007 efter ett samarbete med Teater Manu från Norge och Cirkus Cirkör. På scenen fann man en mix av internationella döva skådespelare och cirkusartister.

Arvsfondsprojektet Unga Tyst Teater började år 2008 med fokus på att skapa en framtida plattform där man genom olika verktyg och arbetsmetoder välkomnar unga döva personer in i kulturvärlden.

2014 var året då sju studenter examinerades från det treåriga skådespelarprogrammet på svenskt teckenspråk, nära tjugio år efter första kullen. Studenterna kom från olika nordiska länder.

2015 firade Tyst Teater 45 år av scenkonst på teckenspråk. Den flerfaldigt prisade Josette Bushell-Mingo hade då lett teatern i tio år med minst 30 produktioner bakom sig.

Hon slutade som konstnärlig ledare 2019 efter 15 år och har gjort flera minnesvärda insatser, bland annat när hon regisserade High School-känsloexplosionen Fame Visukalen (2012).

– Tyst Teater är en konstnärlig kraft som påverkar oss alla. Teckenspråkig scenkonst har öppnat fler dörrar för hur viktigt dövkultur, dövhistoria och döva konstnärer är i dag. Det visar världen att dövsamhället är en del av samhället, en kreativ kraft och att svenskt teckenspråk liksom andra teckenspråk i världen är en mänsklig rättighet, säger Josette Bushell-Mingo.

Riksteaterns Tyst Teater präglas av flera äldre och erfarna skådespelare men också av yngre och lovande skådespelare. Gunilla

Ur *Natten är dagens mor* (2005) FOTO: URBAN JÖRÉN/RIKSTEATERN

Ur *Pippi Långstrump* (2011) FOTO: JOSEFIN BERGQVIST/RIKSTEATERN

Sju nyutexaminerade skådepelare 2014. FOTO: NICLAS MARTINSSON

Ur *Bernardas hus* (2017) FOTO: URBAN JÖRÉN/RIKSTEATERN

Vestin Wallin, som varit med sedan 1977, är med i den pågående höstföreställningen *Romeo och Julia* på Gullbacken som dessutom är hennes 50:e produktion.

Hörande konstnärliga ledare har alltid lett Tyst Teater. Men 2019 nåddes en ny milstolpe när Riksteatern anställde en döv konstnärlig ledare, Mindy Drapsa. Hon är bland annat känd för att ha regisserat pjäserna *Ljuset i Sprickan* (2013) och *Hem* (2019), och har legat bakom en rad film- och tv-produktioner, t.ex. *Anders.se*.

Det som Mindy Drapsa anser skiljer henne från alla tidigare konstnärliga ledare är att hon vill att teckenspråk och dövkultur ska genomsyra hela produktionsarbetet.

– Processen med det teckenspråkiga språkarbetet på scenen ska uppnå samma status som övriga viktiga processer som t.ex. maskdesign, kostymdesign, ljuddesign, ljusdesign, scenografi, regissör och manusförfattare, säger Mindy Drapsa.

Är det inte så i dag?

– Nej, inte precis tyvärr. Det som skiljer mellan oss och andra teatrar är att vi behöver göra översättningsarbetet från text till teckenspråk. Och sådan process är mycket varierande hos teckenspråksteater i världen beroende på kunskap, pengar och vilja. Det är något som jag vill följa upp, förändra och göra det så att det blir rättvist för alla!

Det var egentligen inte tänkt att namnet Tyst Teater skulle bestå. Teatergruppen från 1970 siktade efter ett namn med mer visuella associationer men det gick inte igenom. Istället antogs namnet Tyst Teater. Trots framgångarna så är självaste namnet något som gnagt och Tyst Teater har länge velat ändra. Poängen är att den scenkonst på teckenspråk vi sett hittills är långt ifrån förknippad med "tyst".

Tidigare i år har det cirkulerats i sociala medier om det kommande "nya" namnet som Tyst Teater ska offentliggöra i samband med 50-årsjubileet. Arbetet mot ett nytt namn ingår också i Mindy Drapsas framtida visioner som hon vill uppnå som konstnärlig ledare.

– Det nya namnet förenar Riksteatern med skapande i alla former, säger Mindy Drapsa om symboliseringen av det nya namnet.

Jubileumshelgen sker digitalt lördagen den 21:a november med ett fullspäckat program under dagen.

– Det kommer att bli en nostalgisk tillbakablick med välkända gäster i en sorts talkshow som sänds live, berättar hon.

Det kommer även bjudas på en föreställning om Pippi Långstrump.

– Jag har fått flera önskemål från föräldrar som vill att deras barn ska få möjligheten att se Pippi. Det är nio år sedan vi senast visade den och flera barn har fötts sedan dess. Pippi är ju döv och är en stor förebild för döva barn, avslutar Mindy Drapsa. **TEXT: MARTINA KVIST**

"Grattis hela ensemblen till 50 års meningsfull verksamhet. Otroligt stolt här. Tänk att vi i dag har en egen nationalscen"

Gunilla Wågström Lundqvist, en av grundarna 1970

Gunilla

Åsa

"Fortfarande den enda professionella teckenspråkiga teaterensemblen i Sverige med ett brett spektrum av genrer. En scenkonst som innehåller budskap, upp till varje enskild publik att tolka, och som inspirerar, berör, skapar diskussioner och reflektioner, bryter normer, är kunskapshöjande eller helt enkelt en skön känsla av endorfiner som aktiveras. Det som sticker ut är att Tyst Teater är den enda som fixar allt detta. Därför betyder den mycket för döva i Sverige"

Åsa Henningsson, SDR:s ordförande

TOPP 10: Årets mest lästa på dovastidning.se

1

Ny restaurang öppnar i Örebro

Hösten 2019 stängde Fredrik Lindvall sin restaurang i Örebro. Niclas Mauritzon och hans pappa övertog och nyöppnade restaurangen under våren 2020. Stället heter Niclas kök & bar.

2

Kalle Lemmouh nekades plats på riksgymnasiet för döva

16-åriga Kalle Lemmouh nekades plats på riksgymnasiet för döva. Skäl: han hörde för bra.

3

Cecilia drabbad av coronaviruset: "Ett helvete"

Cecilia Önnstad Uhlander insjuknade i covid-19 under våren. Det var enligt henne ett helvete.

4

Laith förlorade i Arbetsdomstolen mot Tolkcentralen

Laith Fathulla fick inte jobbet på Tolkcentralen i Stockholm. AD upptog hans diskrimineringsfall.

5

Vetenskap: teckenspråk och tecken som stöd i förskolan

Professor Carin Roos om varför teckenspråk och tecken som stöd kan vara nyttigt för barn.

6

Efter kritik: presskonferenser om corona teckenspråkstolkas

I början var inga presskonferenser om corona tolkade. SDR skickade ett argt öppet brev.

7

10 fördelar med teckenspråklista som går att sätta upp

På Teckenspråkets dag listar DT 10 fördelar med teckenspråk. Den kan skrivas ut och sättas upp.

8

Buhu och Stank får mig att längta tillbaka till teatern

DT:s Niclas Martinsson recenserar Riksteaterns Tyst Teaters digitala clownpjäs, Buhu och Stank.

9

DEBATT: Namnet Riksteatern Crea är historielöst och ej unikt

18 personer skriver en debattartikel där de mot-sätter sig Riksteaterns Tyst Teaters nya namn.

10

Så kan du följa rapporteringen om coronabrottet

DT länkar till olika sidor med information och rapportering om corona på svenskt teckenspråk.

TOPP 10: Årets mest sedda klipp på DT PLAY

1

Alternativ till "Ja, må du leva"

Glöm "Ja, må du leva"-födelsedagssången. Det finns en till födelsedagssång och den har börjat spridas allt mer. Lars Otterstedt förklarar tanken bakom den och visar hur den ser ut.

2

Sarah Remgrens krönika: Jag lever det perfekta livet!

Sarah Remgren tycker att hon lever det perfekta livet i dessa coronatider! Eller?

3

Per Markströms krönika: Det är normalt att vara onormal!

Vi behöver modiga människor som vågar ta steget mot att vara "onormal", anser krönikören.

4

"Jag älskar dig" i 52 olika varianter på Alla hjärtans dag

Hur tecknar australiensare, nordkoreaner, schweizare och 49 andra länder "Jag älskar dig"?

5

Stadsvandring om skollivet i Örebro under 1900-talet

DHB:s projekt Dövas kulturarv har släppt en virtuell stadsvandring om skollivet i Örebro.

6

Så kom Olles siffror på teckenspråk till – vardagsmatte lärs ut

Många har sett *Olles siffror på teckenspråk* på Facebook. Men vem är personen bakom sidan?

7

Krönika: Strapatsrikt tåg-luffande med ärliga (?) nunnor

Per Markström om att tågluffa i Europa på 1990-talet. Han hade inte någon mobil då.

8

Riksteatern Crea – Tyst Teaters nya namn som betyder skapa

På sitt 50-årsjubileum i november avslöjade Riksteaterns Tyst Teater sitt nya namn.

9

Krönika: Livet som hemlig skribent runt millennieskiftet

Sarah Remgren om att vara insändarskribent på Sydsvenskans ungdomssida, Postis, i hemlighet.

10

Allra första digitala Dövas dag sändes från Örebro

Dövas dag i Örebro-arrangemanget fick göras om i grunden och blev istället helt digitalt.

Gott Nytt År
önskar DT